

Międzynarodowa Komisja Teologiczna

SYNODALNOŚĆ W ŻYCIU I MISJI KOŚCIOŁA

Uwaga wstępna

Podczas swojego dziewiątego pięciolecia Międzynarodowa Komisja Teologiczna przeprowadziła studium nad synodalnością w życiu i misji Kościoła. Praca została wykonana przez powołaną do tego podkomisję, której przewodniczył ks. Mario Ángel Flores Ramos a jej członkami byli siostra Prudence Allen RSM, siostra Alenka Arko należąca do Loyola Community, ks. Antonio Luiz Catelan Ferreira, ks. Piero Coda, ks. Carlos María Galli, ks. Gaby Alfred Hachem, prof. Héctor Gustavo Sánchez Rojas SCV, ks. Nicholas Segeja M'hela i o. Gerard Francisco Timoner III OP.

Ogólne dyskusje na ten temat odbyły się zarówno podczas spotkań podkomisji, jak i podczas Sesji Plenarnych samej Komisji, które odbyły się w latach 2014 – 2017.

Niniejszy tekst został zatwierdzony przez większość członków Komisji podczas Sesji Plenarnej w 2017 roku w drodze pisemnego głosowania. Następnie został on zatwierdzony przez przewodniczącego Komisji, Jego Eminencję kard. Luis F. Ladarię S.J., Prefekta Kongregacji Doktryny Wiary, który po otrzymaniu pozytywnej odpowiedzi od Ojca Świętego Franciszka zezwolił na jego publikację 2 marca 2018.

Wprowadzenie

Kairos synodalności

1. „Właśnie droga *synodalności* jest drogą, której Bóg oczekuje od Kościoła trzeciego tysiąclecia” [1]: to programowe zaangażowanie zaproponowane przez papieża Franciszka z okazji upamiętnienia pięćdziesiątej rocznicy ustanowienia Synodu Biskupów przez bł. Pawła VI. Synodalność, podkreślił papież, to „konstytutywny wymiar Kościoła” dlatego „To, czego domaga się od nas Pan, w pewnym sensie jest już w całości zawarte w słowie «synod»” [2].

2. Celem obecnego dokumentu jest oddanie do dyspozycji kilku wskazówek, przydatnych do teologicznego pogłębienia tego zaangażowania wraz ze wskazaniem kierunków duszpasterskich dotyczących wniosków, które wynikają z nich dla misji Kościoła. We wprowadzeniu mamy odwołanie się do danych etymologicznych i pojęciowych koniecznych do wstępnego wyjaśnienia treści i sposobu zastosowania słowa „synodalność”, aby następnie umieścić w kontekście znaczenie i nowość nauczania na ten temat ofiarowany nam przez Magisterium po Soborze Watykańskim II.

Synod, sobór, synodalność

3. „Synod” to starożytne i czcigodne słowo w Tradycji Kościoła, którego znaczenie przywołuje najgłębsze treści Objawienia. Jest ono złożone z przyimka *σύν* i rzeczownika *ὁδός*, droga i wskazuje na drogę, po której Lud Boży idzie razem. Odnosi się również do Pana Jezusa, który przedstawia siebie samego jako „drogę, prawdę i życie” (J 14, 6) i do faktu, że chrześcijanie, idąc za Nim, początkowo byli nazywani „zwolennikami drogi” (por. Dz 9, 2; 19, 9.23; 22, 4; 24, 14.22).

W kościelnej grece słowo to oznacza zwołanie zgromadzenia uczniów Jezusa, a w niektórych wypadkach jest ono synonimem wspólnoty eklezjalnej [3]. Na przykład św. Jan Chryzostom pisze, że Kościół to nazwa, która „oznacza «chodzenie razem» (*σύνδοχος*)” [4]. Kościół bowiem – wyjaśnia – jest zgromadzeniem zwołanym dla składania dziękczynienia i chwały Bogu jako chór, harmonijna rzeczywistość, w której wszystko się łączy (*σύστημα*), ponieważ ci, którzy ją tworzą, dzięki wzajemnym i uporządkowanym relacjom, schodzą się w *ἀγάπη* i w *ὁμολοία* (to samo odczuwanie).

4. Od pierwszych wieków słowo „synod” jest używane na określenie zgromadzeń kościelnych zwoływanych na różnych poziomach (diecezjalnym, prowincjalnym, regionalnym, patriarchalnym lub powszechnym) dla rozeznawania, w świetle Słowa Bożego i przez wsłuchanie się w głos Ducha Świętego, kwestii doktrynalnych, liturgicznych, kanonicznych i duszpasterskich, które stopniowo powstają.

Greckie słowo *σύνδοχος* zostaje przetłumaczone na język łaciński jako *synodus* lub *concilium*. *Concilium* (sobór) w znaczeniu świeckim oznacza zgromadzenie zwołane przez uprawnioną do tego władzę. Mimo iż pochodzenie obu tych słów „synod” i „sobór” jest różne, ich znaczenie jest zbieżne. Więcej nawet, „sobór” ubogaca semantyczne znaczenie słowa „synod” przez odniesienie do hebrajskiego terminu *קהל* (*qahal*), zgromadzenia zwołanego przez Pana i jego tłumaczenie na język grecki jako *ἐκκλησία*, które to słowo oznacza w Nowym Testamencie eschatologiczne zwołanie Ludu Bożego w Jezusie Chrystusie.

W Kościele katolickim dopiero niedawno doszło do rozróżnienia pomiędzy słowem „sobór” i „synod”. Podczas Soboru Watykańskiego II są one jeszcze synonimami, oznaczającymi zgromadzenie soborowe [5]. Ich precyzyjne rozróżnienie zostało wprowadzone w *Kodeksie Prawa Kanonicznego* dla Kościoła łacińskiego (1983), gdzie dokonuje się rozróżnienia pomiędzy Synodem partykularnym (plenarnym lub prowincjalnym) z jednej strony [6] i Soborem powszechnym [7] oraz Synodem biskupów [8] i Synodem diecezjalnym [9] z drugiej [10].

5. W ostatnich dziesięcioleciach w literaturze teologicznej, kanonicznej i pastoralnej pojawiły się neologizmy w postaci rzeczownika „synodalność”, związanego z przymiotnikiem „synodalny”, przy czym oba te terminy pochodzą od słowa „synod”. Mówi się zatem o synodalności jako „konstytutywnym wymiarze” Kościoła albo po prostu o „Kościele synodalnym”. Ten nowy język, który domaga się precyzyjnego teologicznego wyjaśnienia, jest oznaką czegoś nowego, co dojrzeva w świadomości eklezjalnej począwszy od Magisterium Soboru Watykańskiego II i doświadczenia Kościołów lokalnych, i Kościoła powszechnego od ostatniego Soboru po dzień dzisiejszy.

Komunia, synodalność, kolegalność

6. Mimo iż termin i koncepcja synodalności nie są wyraźnie zawarte w nauczaniu Soboru Watykańskiego II można śmiało powiedzieć, że synodalność to sedno dzieła odnowy, do którego zachęcał Sobór. Eklezjologia Ludu Bożego podkreśla wspólną godność i misję wszystkich ochrzczonych, w wykonywaniu różnorodnego i uporządkowanego bogactwa charyzmatów, powołań, posługi. W tym kontekście koncepcja komunii wyraża głęboką istotę misterium i misji Kościoła, której źródłem i szczytem jest zgromadzenie eucharystyczne [11]. Ono właśnie jest *res Sacramentum Ecclesiae*: zjednoczeniem z Trójjedynym Bogiem i jednością pomiędzy ludźmi, urzeczywistnioną przez Ducha Świętego w Chrystusie Jezusie [12]. W tym eklezjologicznym kontekście synodalność jest szczególnym *modus vivendi et operandi* Kościoła, Ludu Bożego, który objawia i realizuje jego istnienie jako komunii, kiedy wszyscy jego członkowie idą razem, gromadzą się wspólnie i biorą czynny udział w swojej misji ewangelizacyjnej.

7. Podczas gdy pojęcie synodalności odnosi się do zaangażowania i udziału całego Ludu Bożego w życiu i misji Kościoła, pojęcie kolegialności określa teologiczne znaczenie i formę: a) sprawowania posługi biskupów w służbie Kościołom lokalnym powierzonym ich trosce, oraz b) komunii między Kościołami lokalnymi w ramach jednego powszechnego Kościoła Chrystusowego, realizowanej poprzez hierarchiczną komunie Kolegium Biskupów z Biskupem Rzymu. Kolegialność jest zatem swoistą formą, w której synodalność eklezjalna objawia się i urzeczywistnia poprzez posługę biskupów na poziomie komunii Kościołów lokalnych w regionie oraz na poziomie komunii między wszystkimi Kościołami w Kościele powszechnym. Ze swej natury każdy autentyczny przejaw synodalności wymaga sprawowania kolegialnej posługi biskupów.

Przekroczenie progu nowości po Soborze Watykańskim II

8. Owoce odnowy zapoczątkowanej przez Sobór Watykański II w jego promowaniu komunii kościelnej, biskupiej kolegialności oraz myślenia i działania w sposób «synodalny» były obfite i cenne. Jednak przed nami jeszcze długa droga w kierunku wyznaczonym przez Sobór [13]. W rzeczywistości dzisiaj dążenie do znalezienia odpowiedniej formy dla Kościoła synodalnego - nawet jeśli jest on szeroko rozpowszechniony i znane są jego pozytywne realizacje - wydaje się wymagać jasnych zasad teologicznych i wskazania dokładnych kierunków duszpasterskich.

9. Stąd Papież Franciszek zachęca nas do przekroczenia progu (synodalności). Idąc po linii nauczania Soboru Watykańskiego II i swoich poprzedników, papież Franciszek podkreśla, że synodalność opisuje kształt Kościoła, który wyłania się z Ewangelii Jezusa, Kościoła, który jest wezwany do wcielenia się dziś w historii, w twórczej wierności Tradycji. Zgodnie z nauczaniem *Lumen Gentium* papież Franciszek zauważa w szczególności, że synodalność «jako konstytutywny wymiar Kościoła stwarza nam najodpowiedniejszy kontekst interpretacyjny, pozwalający zrozumieć samo kapłaństwo hierarchiczne» [14] oraz że zgodnie z doktryną *sensus fidei fidelium* [15] wszyscy członkowie Kościoła są aktywnymi podmiotami ewangelizacji [16]. Dlatego urzeczywistnienie Kościoła synodalnego jest niezbędnym warunkiem wstępnym dla nowego misyjnego impulsu, który obejmie cały Lud Boży. Poza tym synodalność należy do istoty ekumenicznego zaangażowania chrześcijan: ponieważ stanowi zaproszenie do wspólnego pójścia drogą, która prowadzi do pełnej komunii i ponieważ - jeśli jest właściwie rozumiana - oferuje sposób zrozumienia i doświadczania Kościoła, w którym istnieje miejsce na uzasadnione różnice, zgodnie z logiką wzajemnej wymiany darów w świetle prawdy.

Cel i struktura dokumentu

10. W pierwszych dwóch rozdziałach niniejszy dokument stanowi odpowiedź na potrzebę teologicznego pogłębienia znaczenia synodalności z punktu widzenia eklezjologii katolickiej, zgodnie z nauczaniem *Vaticanum II*. W pierwszym rozdziale wracamy do normatywnych źródeł zawartych w Piśmie Świętym i Tradycji, aby ukazać zakorzenienie synodalnej postaci Kościoła w historycznym rozwoju Objawienia, wyjaśnić podstawowe treści i szczegółowe kryteria teologiczne, które definiują to pojęcie i wskazują, jak można je zastosować w praktyce. Drugi rozdział przedstawia teologiczne podstawy synodalności zgodnie z doktryną eklezjologiczną *Vaticanum II*, łącząc je z perspektywą pielgrzymującego i misyjnego Ludu Bożego oraz z tajemnicą Kościoła jako komunii, w odniesieniu do charakterystycznych cech Kościoła: jedności, świętości, powszechności i apostołowości. Wreszcie, wiąże się z relacją między udziałem wszystkich członków Ludu Bożego w misji Kościoła a sprawowaniem władzy przez ich pasterzy. Na tej podstawie trzeci i czwarty rozdział mają na celu przedstawienie pewnych kierunków duszpasterskich: trzeci rozdział dotyczy praktycznej kwestii «urzeczywistnienia synodalności» na wszystkich poziomach, w Kościele lokalnym, w

komunii między Kościołami lokalnymi regionu oraz w Kościele powszechnym; czwarty rozdział odnosi się do nawrócenia duchowego i duszpasterskiego oraz do rozeznania wspólnotowego i apostołskiego, które są niezbędne dla autentycznego doświadczenia Kościoła synodalnego, biorąc pod uwagę jego pozytywny wpływ na ekumenizm i społeczną posługę Kościoła.

Rozdział I

Synodalność w Piśmie Świętym, Tradycji i historii

11. Normatywne źródła synodalnego życia Kościoła, które znajdują się w Piśmie Świętym i Tradycji, świadczą, że w centrum Boskiego planu zbawienia jest powołanie do zjednoczenia z Bogiem i jedności w Nim całego rodzaju ludzkiego, co zostało dokonane w Jezusie Chrystusie i realizuje się przez posługę Kościoła. Źródła te zawierają wytyczne, których potrzebujemy do rozeznania zasad teologicznych, które muszą ożywiać i regulować życie synodalne, jego struktury, procesy i wydarzenia. Na tej podstawie jest możliwe opisanie form synodalności, które rozwinęły się w Kościele w pierwszym tysiącleciu, a następnie w drugim tysiącleciu w Kościele katolickim, mając na uwadze niektóre aspekty praktyki synodalnej innych Kościołów i Wspólnot kościelnych.

1.1. Nauczanie Pisma Świętego

12. Stary Testament pokazuje, że Bóg stworzył osobę ludzką, mężczyznę i kobietę, na swój obraz i podobieństwo, jako istotę społeczną, powołaną do współpracy z Nim, postępującą naprzód w znaku komunii, troszczącą się o wszechświat i kierującą go ku jego celowi (Rdz 1, 26-28). Od początku grzech przeszkadza w realizacji planu Bożego, zrywając uporządkowaną sieć relacji, w której wyraża się prawda, dobro i piękno stworzenia, zaciemniając w sercu człowieka prawdę o jego powołaniu. Jednak Bóg, bogaty w miłosierdzie, potwierdza i odnawia przymierze, aby sprowadzić z powrotem na drogę jedności wszystko, co zostało rozproszone, uzdrawiając ludzką wolność i kierując ją na przyjęcie i życie darem jedności z Bogiem i braćmi we wspólnym domu, którym jest stworzenie (por. np. Rdz 9, 8-17; 15; 17; Wj 19-24; 2 Sm 7, 11).

13. Realizując swój plan, Bóg zwołuje Abrahama i jego potomków (por. Rdz 12, 1-3; 17, 1-5; 22, 16-18). To zgromadzenie (określane terminami *לְקַהְלָא* – z których pierwszy jest często tłumaczony na grecki jako *ἐκκλησία*) przypieczętowane Przymierzem zawartym na Synaju (por. Wj 24, 6-8; 34, 20ff), nadaje ludowi wyzwolonemu z niewoli wartość i godność jako rozmówcy Boga; w czasie wędrówki lud gromadzi się wokół swego Pana, aby sprawować kult ku Jego chwale i żyć według Jego Prawa, uznając się za Jego wyłączną własność (por. Pwt 5, 1-22; Joz 8; Neh 8, 1-18).

לְקַהְלָא (*qahal/edah*) jest oryginalną formą, w której ujawnia się synodalne powołanie Ludu Bożego. Na pustyni Bóg zarządza spis pokoleń Izraela, każdemu z nich przydzielając jego miejsce (por. Lb 1-2). W centrum zgromadzenia znajduje się Pan jako jego jedyny przewodnik i pasterz, który staje się obecny poprzez posługę Mojżesza (por. Lb 12; 15-16; Joz 8, 30-35), z którym inni są związani w sposób podrzędny i «kolegialny»: sędziowie (por. Wj 18, 25-26), starsi (por. Lb 11, 16-17, 24-30) i lewici (por. Lb 1, 50-51). Zgromadzenie Ludu Bożego składa się nie tylko z mężczyzn (por. Wj 24, 7-8), ale także z kobiet i dzieci, a nawet z cudzoziemców (por. Joz 8, 33, 35). Jest ono partnerem zwoływanym przez Pana za każdym razem, gdy odnawia On swoje przymierze (por. Pwt 27-28; Joz 24; 2 Krl 23; Neh 8).

14. Przesłanie Proroków zaszczenia w Ludzie Bożym potrzebę przejścia przez trudy historii w wierności przymierzu. Dlatego prorocy wzywają go do nawrócenia serca ku Bogu i do

sprawiedliwości w relacjach z bliźnimi, zwłaszcza z najuboższymi, uciśnionymi i cudzoziemcami, jako namacalne świadectwo Bożego miłosierdzia (por. Jr 37, 21; 38, 1).

Aby mogło się to dokonać, Bóg obiecuje dać im nowe serce i nowego ducha (por. Ez 11, 10) oraz otworzyć przed swoim ludem drogę do nowego Eksodusu (por. Jr 37-38): wtedy zawrze On nowe przymierze, wyryte już nie na kamiennych tablicach, ale na ich sercach (por. Jr 31, 31-34). Przymierze to otworzy nowe horyzonty, ponieważ Sługa Pański zgromadzi narody (por. Iz 53), i zostanie ono przypieczętowane wylaniem Ducha Pańskiego na wszystkich członków Jego Ludu (por. Jl 3, 1-4).

15. Bóg realizuje obiecane nowe przymierze w Jezusie z Nazaretu, Mesjaszu i Panu, który swoim głosem, życiem i osobą objawia, że Bóg jest komunią miłości, że poprzez swoją łaskę i miłosierdzie pragnie objąć w jedność całą ludzkość.

Jezus jest Synem Bożym, przeznaczonym od wieczności do miłowania serca Ojca (por. J 1, 1.18), który w pełni czasu stał się człowiekiem (por. J 1, 14; Ga 4, 4), aby doprowadzić do wypełnienia Boski plan zbawienia (por. J 8, 29; 6, 39; 5, 22. 27). Nigdy nie działa sam i we wszystkim wypełnia wolę Ojca, który mieszkając w Nim, sam dokonuje swego dzieła poprzez Syna, którego posłał na świat (por. J 14, 10).

Plan Ojca wypełnia się eschatologicznie w Tajemnicy Paschalnej, gdy Jezus oddaje swoje życie, aby je odebrać na nowo dzięki zmartwychwstaniu (por. J 10, 17) i podzielić się nim ze swoimi uczniami jako synami i córkami, siostrami i braćmi poprzez «bezmiar» wylania Ducha Świętego (por. J 3, 34). Tajemnica paschalna Jezusa jest nowym Wyjściem, które łączy w jedność (*συναγάγη εἰς ἐν*) wszystkich, którzy wierzą w Niego (por. J 11, 52) i których On upodabnia do siebie przez chrzest i Eucharystię. Dziełem zbawczym jest jedność, o którą Jezus prosił Ojca w przeddzień swojej Męki: «aby wszyscy stanowili jedno, jak Ty, Ojcze, we Mnie, a Ja w Tobie, aby i oni stanowili w Nas jedno, aby świat uwierzył, żeś Ty Mnie posłał» (por. J 17, 21).

16. Jezus jest pielgrzymem, który głosi dobrą nowinę o Królestwie Bożym (por. Łk 4, 14-15; 8, 1; 9, 57; 13, 22; 19, 11), naucza «drogi Bożej» (por. Łk 20, 21) i wskazuje do niej kierunek (Łk 9, 51-19, 28). On sam bowiem jest «drogą» (por. Jan 14, 6), która prowadzi do Ojca; w Duchu Świętym (por. J 16, 13) przekazuje wszystkim prawdę i miłość komunii z Bogiem i braćmi. Życ w komunii według miary nowego przykazania Jezusa oznacza iść razem w historii jako Lud Boży nowego przymierza, w sposób, który odpowiada otrzymanemu darowi (por. J 15, 12-15). W opowiadaniu o uczniach z Emaus Łukasz daje nam żywą ikonę Kościoła jako Ludu Bożego, prowadzonego na jego drodze przez Zmartwychwstałego Pana, który oświeca go swoim Słowem i karmi Chlebem Życia (por. Łk 24, 13-35).

17. Nowy Testament używa specjalnego terminu: *ἐξουσία* (władza), aby wyrazić władzę przekazywania zbawienia, którą Jezus otrzymał od Ojca i którą w mocy (*δύναμις*) Ducha Świętego sprawuje nad wszystkimi stworzeniami. Władza ta polega na przekazywaniu łaski, która czyni nas «dziećmi Bożymi» (por. J 1, 12). Apostołowie otrzymali *ἐξουσία* od Zmartwychwstałego Pana, który posłał ich, aby czynili uczniami wszystkie narody, chrzcząc je w imię Ojca, Syna i Ducha Świętego oraz ucząc je zachowywać wszystko, co im przykazał (por. Mt 28, 19-20). Na mocy chrztu, wszyscy członkowie Ludu Bożego mają udział w tej władzy. Otrzymawszy «namaszczenie pomazanie Duchem Świętym» (por. 1 J 2, 20.27), są nauczani przez Boga (por. J 6, 45) i prowadzeni «do całej prawdy» (por. J 16, 13).

18. *Ἐξουσία* zmartwychwstałego Pana wyraża się w Kościele poprzez wielość darów duchowych (*τα πνευματικά*) lub charyzmatów (*τα χαρίσματα*), które Duch Święty udziela w łonie Ludu Bożego dla budowania jednego Ciała Chrystusa. Podczas ich wykonywania musi być zachowany obiektywny porządek *τάξις*, tak by mogły się one harmonijnie rozwijać i przynosić oczekiwane owoce dla dobra wszystkich (por. 1 Kor 12, 28-30; Ef 4, 11-13). Pierwsze miejsce

pośród nich zajmują Apostołowie, ze szczególną i pierwszorzędną rolą wyznaczoną przez Jezusa Szymonowi Piotrowi (por. Mt 16, 18 nn.; J 21, 15 nn.): to właśnie im powierzono posługę prowadzenia Kościoła w wierności depozytowi wiary (*depositum fidei*) (1 Tm 6, 20; 2 Tm 1, 12.14). Ale termin *χάρισμα* przywołuje także darmowy i różnorodny charakter wolnej inicjatywy Ducha Świętego, który każdemu udziela jego własnego daru dla wspólnego dobra (por. 1 Kor 12, 4-11; 29-30; Ef 4, 7), zawsze zgodnie z logiką wzajemnego poddania się i wzajemnej służby (por. 1 Kor 12, 25), ponieważ najwyższym darem, który kieruje wszystkimi innymi, jest miłość (por. 1 Kor 12, 31).

19. Dzieje Apostolskie opisują niektóre ważne momenty na drodze Kościoła apostolskiego, kiedy Lud Boży jest powołany jako wspólnota, aby rozeznąć wolę zmartwychwstałego Pana.

Wiodącą postacią, która wskazuje drogę i udziela wskazówek, jest Duch Święty, wylany na Kościół w dniu Pięćdziesiątnicy (por. Dz 2, 2-3). Uczniowie, wypełniając swoje różne zadania, mają obowiązek słuchać głosu Ducha Świętego i rozeznawać drogę, którą należy iść (por. Dz 5, 19-21; 8, 26.29.39; 12, 6-17; 13, 1-3; 16, 6-7,9-10; 20, 22). Dobrymi przykładami są: wybór «siedmiu mężów, cieszących się dobrą sławą, pełnych Ducha i mądrości», którym Apostołowie powierzyli zadanie «obsługiwania stołów» (por. Dz 6, 1-6); oraz rozeznanie kluczowej kwestii misji do pogan (por. Dz 10).

20. Kwestia ta jest poruszana podczas wydarzenia, które tradycja nazywa «Soborem Apostolskim w Jerozolimie» (por. Dz 15, a także Gal 2, 1-10). Mamy tu do czynienia z wydarzeniem synodalnym, w którym Kościół apostolski, w decydującym momencie swojego rozwoju, przeżywa swoje powołanie w perspektywie jego misji, oświecony obecnością Zmartwychwstałego Pana. Na przestrzeni wieków wydarzenie to było interpretowane jako paradygmat dla synodów celebrowanych przez Kościół.

Historia dokładnie opisuje dynamikę tego wydarzenia. Wobec ważnego i kontrowersyjnego pytania, które jej dotyczy, wspólnota Antiochii postanawia zwrócić się do «apostołów i starszych» (15, 2) Kościoła Jerozolimskiego i wysyła do nich Pawła i Barnabę. Wspólnota w Jerozolimie, Apostołowie i Starsi niezwłocznie spotykają się (15, 4), aby zbadać sytuację. Paweł i Barnaba wyjaśniają, co się stało. Następuje ożywiona i otwarta dyskusja (*ἐκζητήσωσιν*: 15, 7a). Ze szczególną uwagą zostaje wysłuchane wiarygodne świadectwo Piotra i jego wyznanie wiary (15,7b-12).

Jakub interpretuje to, co się wydarzyło, w świetle słów prorocstwa (por. Am 9, 11-12; Dz 15, 14-18), które świadczy o powszechnej zbawczej woli Boga, który «wybrał lud spośród pogan» (*ἐξ ἔθνων λαόν*; 15, 14) i wyraża swoje zdanie proponując pewne reguły zachowania (15, 19-21). Jego przemówienie ukazuje wizję misji Kościoła mocno zakorzenionej w planie Bożym, ale jednocześnie otwartej na Jego uobecnianie się w stopniowym rozwoju historii zbawienia. Na koniec, wyznaczono kilku wysłanników, aby dostarczyli pismo informujące o podjętej decyzji, jak również o normach, których należy przestrzegać (15, 23-29). List ten zostaje wręczony i przeczytany wspólnocie w Antiochii, która chętnie go przyjmuje (15, 30-31).

21. Wszyscy są zaangażowani, choć każdy z nich ma inne zadanie do wypełnienia. Pytanie zostało skierowane do całego Kościoła jerozolimskiego (*παν τὸ πλῆθος*: 15, 12), obecnego w całym procesie i zaangażowanego w podjęcie ostatecznej decyzji («Wtedy Apostołowie i starsi wraz z całym Kościołem»; *ἔδοξε τοῖς ἀποστόλοις καὶ τοῖς πρεσβυτέροις σὺν ὅλῃ τῇ ἐκκλησίᾳ*: 15, 22). Jednak w pierwszej kolejności konsultowani są Apostołowie (Piotr i Jakub wygłaszają przemówienie) oraz Starsi, którzy sprawują swoją szczególną posługę. Decyzję podejmuje Jakub, który kieruje Kościołem w Jerozolimie, na mocy działania Ducha Świętego, który prowadzi Kościół na jego drodze, gwarantując mu wierność Ewangelii Jezusa: «Postanowiliśmy bowiem, Duch Święty i my» (15, 28). Ta decyzja została następnie przyjęta i zatwierdzona przez całe zgromadzenie w Jerozolimie (15, 22), a następnie przez zgromadzenie w Antiochii (15, 30-31).

Poprzez wsłuchanie się w głos Ducha Świętego w świadectwach o działaniu Boga i przedstawieniu przez każdego własnego zdania, początkowo rozbieżne opinie zmiierzają w kierunku konsensusu i jednomyślności (*ὁμοθυμαδόν*, por. 15, 25), która jest owocem wspólnotowego rozeznania w służbie ewangelizacyjnej misji Kościoła.

22. Przebieg Soboru Jerozolimskiego ukazuje w żywy sposób drogę Ludu Bożego jako rzeczywistości uporządkowanej i dobrze przemyślanej, w której każdy ma swoje miejsce i pełni określoną rolę (por. 1 Kor 12, 12-17; Rz 12, 4-5; Ef 4, 4).

Apostoł Paweł, w świetle zgromadzenia eucharystycznego, przywołuje obraz Kościoła jako Ciała Chrystusa, który wyraża zarówno jedność organizmu, jak i różnorodność jego członków. Tak bowiem, jak w ludzkim ciele wszystkie członki są niezbędne, każdy w swojej specyficy, tak i w Kościele wszyscy cieszą się równą godnością na mocy chrztu (por. Ga 3, 28, 1 Kor 12, 13) i wszyscy powinni przyczynić się do realizacji planu zbawienia «na miarę daru Chrystusa» (Ef 4, 7). Dlatego też wszyscy są współodpowiedzialni za życie i misję wspólnoty, i wszyscy są wezwani do działania zgodnie z prawem wzajemnej solidarności, z poszanowaniem konkretnych posług i charyzmatów, ponieważ każdy z nich czerpie energię od tego samego Pana (por. 1 Kor 15, 45).

23. Celem wędrówki Ludu Bożego jest nowe Jeruzalem, otoczone promiennym blaskiem Bożej chwały, w którym celebrowana jest niebiańska liturgia. Księga Apokalipsy kontempluje «stojącego Baranka jakby zabitego», który odkupił dla Boga swoją krewią «[ludzi] z każdego pokolenia, języka, ludu i narodu» i uczynił «ich Bogu naszym królestwem i kapłanami, a będą królować na ziemi»; aniołowie i «miriady miriad i tysiące tysięcy» ze wszystkimi stworzeniami nieba i ziemi uczestniczą w liturgii niebieskiej (por. Ap 5, 6.9.11.13). Wtedy wypełni się obietnica, która zawiera najgłębszy sens boskiego planu zbawienia: «Oto przybytek Boga z ludźmi: i zamieszka wraz z nimi, i będą oni Jego ludem, a On będzie 'Bogiem z nimi'» (Ap 21, 3).

1.2. Świadectwa Ojców i Tradycji w pierwszym tysiącleciu

24. Wytrwałość na drodze jedności prowadzącej poprzez różnorodność miejsc i kultur, sytuacji i epok, jest wyzwaniem, na które Lud Boży musi odpowiedzieć, by kroczyć w wierności Ewangelii, siejąc jej ziarno w doświadczeniu różnych narodów. Synodalność od samego początku jawi się jako gwarancja i wcielenie twórczej wierności Kościoła wobec swojego apostołskiego pochodzenia i powołania do bycia katolickim. Wyraża się ona w formie, która jest jednolita w swej istocie, ale która stopniowo rozwija się - w świetle tego, co mówi Pismo Święte - w żywym rozwoju Tradycji. Ta jednolita forma wyraża się zatem w różny sposób w zależności od różnych momentów historycznych i w dialogu z różnymi kulturami i sytuacjami społecznymi.

25. Na początku drugiego wieku Ignacy Antiocheński opisuje synodalne rozumienie różnych Kościołów lokalnych, które postrzegały siebie za realizację jednego Kościoła. W liście do wspólnoty w Efezie mówi, że wszyscy jej członkowie są *σύνδοχοι*, „towarzyszami podróży”, na mocy godności chrztu i ich przyjaźni z Chrystusem [17]. Ponadto podkreśla ~~on~~ boski porządek, który czyni Kościół jednym ciałem [18], wezwany do wyśpiewania pochwały jedności z Ojcem w Chrystusie Jezusie [19]: kolegium prezbiterów jest radą biskupa [20], a wszyscy członkowie wspólnoty, pełniąc różne zadania, są powołani do jej budowania. Komunia eklezjalna powstaje i objawia się w eucharystycznej synaksie, której przewodniczy biskup: karmi ona świadomość i nadzieję, że na końcu czasów Bóg zgromadzi w swoim królestwie wszystkie wspólnoty, które teraz nią żyją i celebryją ją w wierze [21]. Wierność nauce apostołskiej i sprawowanie Eucharystii pod przewodnictwem biskupa, następcy apostołów, uporządkowane pełnienie

różnych posług; prymat komunii we wzajemnej służbie dla chwały Boga Ojca, Syna i Ducha Świętego: oto cechy wyróżniające prawdziwy Kościół.

Cyprian z Kartaginy, który był spadkobiercą i interpretatorem tej tradycji w połowie III wieku, podaje biskupią i synodalną zasadę, która musi kierować życiem Kościoła i jego misją na poziomie lokalnym i powszechnym: podczas gdy w Kościele lokalnym nic nie powinno się czynić bez biskupa - *nihil sine episcopo* - równie prawdziwe jest, że nic nie powinno się czynić bez synodu (prezbiterów i diakonów) - *nihil sine consilio vestro* - lub bez zgody ludu - *et sine consensu plebis* [22] - zawsze trzymając się zasady, zgodnie z którą *episcopatus est cuius a singulis in solidum pars tenetur* (episkopat jest jeden i każdy biskup ma udział w jego pełni) [23].

26. Począwszy od IV wieku powstają prowincje kościelne, które ukazywały i umacniały komunie pomiędzy Kościołami lokalnymi, na których czele stał metropolita. Z myślą o wspólnych obradach powstały synody prowincjalne jako narzędzia realizacji synodalności eklezjalnej. Kanon 6. soboru w Nicei (325) uznał pierwszeństwo (*πρεσβεία*) i prymat regionalny stolic biskupich Rzymu, Aleksandrii i Antiochii [24]. Na Soborze w Konstantynopolu I (381) stolica biskupia w Konstantynopolu została dodana do listy najważniejszych stolic. Kanon 3. przyznał biskupowi tego miasta honorowe pierwszeństwo po Biskupie Rzymu [25], tytuł potwierdzony przez kanon 28. soboru Chalcedońskiego (451) [26], na którym do listy stolic biskupich dodano Jerozolimę. Na Wschodzie pentarchia jest uważana za formę i gwarancję sprawowania komunii i synodalności między tymi pięcioma apostołskimi stolicami biskupimi. Kościół zachodni, mimo iż uznaje rolę patriarchów na Wschodzie, nie uważa Kościoła Rzymskiego za jeden z patriarchatów pośród innych, lecz przyznaje mu szczególny prymat w sercu Kościoła powszechnego.

27. Kanon apostołski 34 z końca trzeciego wieku, dobrze znany na Wschodzie, stwierdza, że każda decyzja wykraczająca poza kompetencje biskupa Kościoła lokalnego musi być podejmowana synodalnie: „Biskupi każdego narodu (*ἕθνος*) muszą uznać tego, który jest pierwszym (*πρώτος*) spośród nich i uważać go za swoją głowę (swojego przewodniczącego) (*κεφαλή*) i nie czynić niczego ważnego (znaczącego, istotnego) bez jego zgody (*γνώμη*) (...), ale pierwszy (*πρώτος*) nie może uczynić niczego bez zgody wszystkich [27]. Zgodne działanie synodalne (*ὁμόνοια*) realizowane przez Kościół ma na celu uwielbienie Boga Ojca przez Chrystusa w Duchu Świętym. Zadaniem *πρώτος* na szczuble prowincji i metropolii (a następnie patriarchatu) jest zwoływanie i przewodniczenie synodowi na właściwym szczuble w celu rozwiązywania wspólnych problemów i wydawania niezbędnych uchwał na mocy autorytetu (*ἐξουσία*) Pana wyrażonego przez biskupów zgromadzonych na synodzie.

28. Mimo iż synody, które odbywały się okresowo od trzeciego wieku na poziomie diecezjalnym i prowincjalnym zajmowały się kwestiami dyscyplinarnymi, kulturowymi i doktrynalnymi, które pojawiły się na szczuble lokalnym, istnieje silne przekonanie, że podejmowane przez nie decyzje były wyrazem komunii ze wszystkimi Kościołami.

Ten zmysł eklezjalny, który świadczy o świadomości, że każdy Kościół lokalny jest realizacją jednego i katolickiego Kościoła, przejawia się w przesyłaniu do innych Kościołów listów synodalnych, zbiorów kanonów synodalnych, w prośbach o wzajemne uznanie między różnymi stolicami biskupimi i wymianie delegacji, co często wiązało się z męczącymi i niebezpiecznymi podróżami.

Od samego początku Kościół w Rzymie cieszył się szczególnym szacunkiem, na mocy męczeńskiej śmierci poniesionej tam przez apostołów: Piotra – za którego następcę jest uznawany biskup Rzymu [28] - i Pawła.

Mocno strzeżona w nim wiara apostołska, posługa władzy sprawowana przez jego biskupa w służbie komunii między Kościołami, potwierdzona bogata praktyka życia synodalnego: to wszystko sprawia, że Kościół Rzymu jest punktem odniesienia dla wszystkich Kościołów, które

odwołują się do niego w celu rozstrzygnięcia sporów [29], w wyniku czego pełnił on rolę instancji apelacyjnej [30].

Co więcej, Stolica Apostolska stała się na Zachodzie wzorem dla organizacji innych Kościołów, zarówno pod względem administracyjnym, jak i kanonicznym.

29. W 325 r. w Nicei odbył się pierwszy sobór ekumeniczny, zwołany przez cesarza. Obecni byli biskupi z różnych regionów Wschodu i legaci biskupa Rzymu. Wyznanie wiary Soboru i jego kanoniczne decyzje są uznawane za normatywne dla całego Kościoła, pomimo ich niełatwej recepcji, jak to będzie miało miejsce również przy innych okazjach w dziejach Kościoła. Podczas Soboru Nicejskiego po raz pierwszy poprzez synodalne sprawowanie posługi biskupów wyraża się instytucjonalnie na poziomie Kościoła powszechnego *ἐξουσία* zmartwychwstałego Pana, który prowadzi i kieruje w Duchu Świętym drogą Ludu Bożego.

Podobne działo się podczas kolejnych soborów w pierwszym tysiącleciu, które nadały autentyczny kształt tożsamości jedyne Kościoła katolickiego. Podczas tych soborów doszło do stopniowego wykształcenia się świadomości, że do sprawowania władzy przez sobór ekumeniczny konieczne są *συμφωνία* (*symphōnía*) przewodniczących poszczególnych Kościołów, *συνεργεία* (*synergeía*) Biskupa Rzymu, *συμφρόνησις* (*symphrónēs*) patriarchów i zgodność jego nauczania z nauczaniem poprzednich soborów [31].

30. Jeśli chodzi o *modus procedendi*, synody lokalne w pierwszym tysiącleciu z jednej strony postępowały zgodnie z tradycją apostolską, z drugiej zaś, na ich praktyczne procedury miała wpływ kultura miejsca, w którym je organizowano [32]. W przypadku synodu w Kościele lokalnym, zasadniczo uczestniczyła w nim cała wspólnota, z poszanowaniem roli każdego z jego członków [33]. W synodach prowincjonalnych uczestniczyli biskupi różnych Kościołów, choć do udziału w nich mogli zostać zaproszeni również prezbiterzy i mnisi. W soborach ekumenicznych w pierwszym tysiącleciu uczestniczą jedynie biskupi. Praktykę synodalną rozpowszechnioną w pierwszym tysiącleciu ukształtowały przede wszystkim synody diecezjalne i prowincjalne.

1.3. Rozwój praktyki synodalnej w drugim tysiącleciu

31. Z początkiem drugiego tysiąclecia praktyka synodalna stopniowo nabierała różnych form proceduralnych na Zachodzie i na Wschodzie, w szczególności po rozpadzie wspólnoty między Kościołem Konstantynopolskim i Kościołem Rzymu (XI wiek) i dostania się pod polityczną kontrolę islamu terytoriów kościelnych należących wcześniej do Patriarchatu Aleksandrii, Antiochii i Jerozolimy.

Praktyka synodalna trwa w Kościołach wschodnich zgodnie z Tradycją Ojców, zwłaszcza na poziomie synodów patriarchalnych i metropolitalnych, ale również synody nadzwyczajne z udziałem patriarchów i metropolitów są nadal zwoływane.

W Konstantynopolu ugruntowała się praktyka stałego Synodu (*Σύνοδος ἐνδημούσα*), znanego od IV wieku także w Aleksandrii i Antiochii. Synod ten zbierał się regularnie w celu badania zagadnień liturgicznych, kanonicznych i praktycznych. Posiadał on różne formy proceduralne zarówno w okresie bizantyjskim, jak i podczas panowania otomańskiego po roku 1454. Praktyka Stałego Synodu jest nadal żywa w Kościołach prawosławnych.

32. W Kościele katolickim reforma gregoriańska i walka o *libertas Ecclesiae* przyczyniają się do potwierdzenia prymacjalnej władzy papieża. Z jednej strony, uwolniło to biskupów od konieczności podporządkowania się cesarzowi, ale z drugiej strony, niewłaściwie zrozumiane, groziło osłabieniem tożsamości Kościołów lokalnych.

Synod rzymski, który od V wieku pełnił funkcję rady biskupa Rzymu i w którym oprócz biskupów prowincji rzymskiej, prezbiterów i diakonów uczestniczyli także biskupi obecni w Rzymie w czasie jego celebracji, staje się wzorem dla soborów średniowiecza.

Sobory te, pod przewodnictwem Papieża lub jego legata, nie są zgromadzeniami wyłącznie biskupów i duchownych, ale wyrażają zachodnią *christianitas*, dlatego są na nich obecni, pełniąc różne role, obok władz kościelnych (biskupów, opatów i przełożonych zakonów), także władze cywilne (przedstawiciele cesarza, królów i wielkich dostojników) oraz eksperci teologiczni i kanoniści.

33. Na poziomie Kościołów lokalnych, częściowo kontynuując szeroką procedurę synodalną wprowadzoną przez Karola Wielkiego w Zachodnim Cesarstwie Rzymskim, *Synody* straciły swój czysto kościelny charakter i przybrały formę synodów królewskich lub narodowych, w których uczestniczyli biskupi pod przewodnictwem króla.

W średniowieczu nie brak przykładów przywracania i praktyki synodalnej w najszerszym tego słowa znaczeniu. Przykładem są mnisi z Cluny.

Kapituły katedralne przyczyniły się do utrzymania przy życiu procedury synodalnej, podobnie jak nowe wspólnoty życia zakonnego, zwłaszcza zakony żebracze [34].

34. Szczególna sytuacja wystąpiła pod koniec średniowiecza przy okazji schizmy zachodniej (1378-1417), przy jednoczesnej obecności dwóch, a następnie nawet trzech pretendentów do tytułu papieskiego. Rozwiązanie zawilej kwestii zostało wypracowane przez Sobór w Konstancji (1414-1418), gdzie zastosowano nadzwyczajne normy prawa kanonicznego przewidziane w średniowiecznej myśli kanonicznej, a następnie wybrano prawowitego papieża. W tej sytuacji rozwinęła się jednak idea koncyliaryzmu, której celem było narzucenie stałego soboru mającego być władzą wyższą od papieża.

Uważa się, że uzasadnienie teologiczne i praktyczne ukształtowanie koncyliaryzmu są niezgodne ze spuścizną Tradycji. Sytuacja ta jest jednak lekcją dla Kościoła: nie da się zapobiec niebezpieczeństwu schizmy, która zawsze czai się w tle, a ciągła reforma Kościoła *in capite et membris* nie może się odbywać bez właściwego wykorzystania procedury synodalnej, która zgodnie z Tradycją uważa autorytet papieża za swoją własną gwarancję.

35. Sto lat później Kościół katolicki, w odpowiedzi na kryzys wywołany reformą protestancką, zwołuje Sobór Trydencki. Jest to pierwszy sobór nowoczesności, który wyróżnia się kilkoma cechami: nie ma już postaci soboru *christianitas*, jak w średniowieczu, biorą w nim udział biskupi wraz z przełożonymi zakonów i zgromadzeń zakonnych, podczas gdy legaci książąt, chociaż uczestniczą w sesjach, nie mają prawa głosu.

Sobór ustanawia, że synody diecezjalne powinny odbywać się co roku, a synody prowincjalne co trzy lata, aby impuls reformy trydenckiej dotarł do całego Kościoła.

Przykładem i wzorem jest działanie św. Karola Boromeusza, arcybiskupa Mediolanu, który zwołuje podczas swojej posługi 5 synodów prowincjalnych i 11 diecezjalnych. Podobną inicjatywę w Ameryce podejmuje św. Turybiusz z Mogrovejo, biskup Limy, który zwołuje 3 synody prowincjalne i 13 synodów diecezjalnych, do których trzeba dodać trzy synody prowincjalne w Meksyku w tym samym wieku.

Synody diecezjalne i prowincjalne zwoływane po Soborze Trydenckim nie miały na celu, zgodnie z ówczesną kulturą, aktywnego zaangażowania całego Ludu Bożego - *congregatio fidelium* - lecz przekazywanie i wdrażanie norm i przepisów soborowych.

Apologetyczna reakcja na krytykę władzy kościelnej ze strony reformy protestanckiej i na podważanie jej przez liczne nurty ówczesnej myśli, podkreśliła hierarchiczną wizję Kościoła jako *societas perfecta et inaequalium*, dochodząc do utożsamienia biskupów z papieżem na szczycie z *Ecclesia docens* i resztę Ludu Bożego z *Ecclesia discens*.

36. Wspólnoty kościelne zrodzone z reformy protestanckiej promują szczególną formę praktyki synodalnej w kontekście eklezjologii, doktryny, praktyki sakramentalnej i posługi odbiegających od Tradycji katolickiej.

Synodalne zarządzanie wspólnoty kościelnej, w którym uczestniczy pewna liczba wiernych świeckich na mocy wspólnego kapłaństwa pochodzącego z chrztu, jest uważane przez wyznanie luterzańskie za najbardziej odpowiednią strukturę dla życia wspólnoty chrześcijańskiej. Wszyscy wierni są wezwani do udziału w wyborach duchownych oraz do dbania o wierność nauczaniu Ewangelii i porządkowi kościelnemu. Ogólnie rzecz biorąc, przywilej ten (prerogatywa) jest sprawowany przez władze cywilne, co doprowadziło w przeszłości do powstania systemu bardzo ściśle związanego z państwem.

We wspólnotach kościelnych tradycji reformowanej przyjęta zostaje doktryna czterech urzędów (pasterzy, nauczycieli, prezbiterów, diakonów) Jana Kalwina, zgodnie z którą osoba prezbitera reprezentuje godność i uprawnienia udzielone wszystkim wiernym przez chrzest. Prezbyterzy, wraz z pastorami, są zatem odpowiedzialni za wspólnotę lokalną, podczas gdy praktyka synodalna przewiduje obecność nauczycieli i innych urzędów duchownych wśród większości wiernych świeckich.

Praktyka synodalna pozostaje stała w życiu Wspólnoty Anglikańskiej na wszystkich poziomach - lokalnym, krajowym i ponadnarodowym. Wyrażenie, że jest ona zarządzana synodalnie, ale kierowana episkopalnie, nie ma na celu jedynie wskazania na podział władzy ustawodawczej (właściwej dla Synodów, w których uczestniczą przedstawiciele całego Ludu Bożego) i władzy wykonawczej (właściwej dla biskupów), ale raczej na synergię pomiędzy charyzmatem i osobistym autorytetem biskupów z jednej strony, a darem Ducha Świętego wylanym na całą wspólnotę z drugiej.

37. Sobór Watykański I (1869-1870) wypracował doktrynę prymatu i nieomylności papieża. Prymat biskupa Rzymu, w którym Jezus Chrystus „ustanowił trwałą i widzialną zasadę i fundament jedności i wspólnoty (communio)”, jest przedstawiany przez Sobór jako posługa gwarantująca jedność i niepodzielność episkopatu w służbie wiary Ludu Bożego [35]. Formuła, według której orzeczenia papieża *ex cathedra* są nieomylnie „same z siebie a nie na mocy zgody Kościoła” [36] „nie czyni zbytecznym *consensus Ecclesiae*”, ale potwierdza sprawowanie władzy właściwej papieżowi na mocy jego szczególnej posługi [37]. Świadczą o tym konsultacje, przeprowadzone za pośrednictwem biskupów z całym Ludem Bożym, przez bł. Piusa IX w celu zdefiniowania dogmatu o Niepokalanym Poczęciu [38]. Praktyka ta została zastosowana również przez Piusa XII w odniesieniu do definicji dogmatu o Wniebowzięciu Maryi [39].

38. Potrzeba odpowiedniego i konsekwentnego wznowienia praktyki synodalnej w Kościele katolickim stała się oczywista już w XIX wieku dzięki proroczym teologom, takim jak Johann Adam Möhler (1796-1838), Antonio Rosmini (1797-1855) i John Henry Newman (1801-1890), którzy powrócili do normatywnych źródeł Pisma Świętego i Tradycji, zwiastując opatrnościową odnowę, która nastąpiła wraz z ruchami biblijnym, liturgicznym i patrystycznym.

Podkreślili, że podstawowym i fundamentalnym elementem w życiu Kościoła jest wymiar komunii, który zakłada uporządkowaną praktykę synodalną na każdym poziomie, nadając odpowiednią wagę *sensus fidei fidelium*, nierozzerwalnie związanemu ze specyficzną posługą biskupów i papieża.

Również pojawienie się nowego klimatu w ekumenicznych relacjach z innymi Kościołami i wspólnotami kościelnymi oraz bardziej uważne rozeznanie zaawansowanych wymagań współczesnej świadomości dotyczącej udziału każdego obywatela w zarządzaniu sprawami publicznymi, były wezwaniem do nowego i głębszego doświadczenia i przedstawienia tajemnicy Kościoła w jego wewnętrznym wymiarze synodalnym.

39. Nie należy zapominać, że w drugiej połowie XIX wieku powstała nowa instytucja, która zyskała pewne znaczenie: konferencje episkopatu, które nie miały może określonego kształtu zagwarantowanego w Prawie Kanonicznym, ale jako zgromadzenie biskupów jednego kraju

były znakiem ponownego odkrycia kolegalnej interpretacji sprawowania posługi biskupiej na określonym terytorium i w obliczu zmieniających się warunków geopolitycznych. W tym samym duchu, w przededniu XX wieku, w Rzymie odbył się Synod Plenarny Ameryki Łacińskiej, zwołany przez Leona XIII, z udziałem metropolitów z prowincji kościelnych tego kontynentu (1899).

Jeśli chodzi o teologię i doświadczenie eklezjologiczne, wzrastała świadomość, że „Kościół nie jest tożsamy z jego pasterzami”; że cały Kościół, poprzez działanie Ducha Świętego, jest podmiotem lub „organem” Tradycji; że świeccy odgrywają aktywną rolę w przekazywaniu wiary apostoelskiej”[40].

40. Ekumeniczny Sobór Watykański II podejmuje projekt Soboru Watykańskiego I. Integruje go w perspektywie całościowego *aggiornamento* i przejmuje owoce pracy wykonanej w poprzednich dziesięcioleciach, włączając je w bogatą syntezę w świetle Tradycji.

Konstytucja dogmatyczna *Lumen gentium* ukazuje wizję natury i misji Kościoła jako komunii, w której odnaleźć można teologiczne przesłanki istotnego ożywienia synodalności: misteryjna i sakramentalna koncepcja Kościoła; jego natura jako Ludu Bożego pielgrzymującego w dziejach do niebiańskiej ojczyzny, którego wszyscy członkowie są obdarzeni taką samą godnością dzieci Bożych na mocy chrztu i obdarzeni są tą samą misją; doktryna na temat sakramentalności episkopatu i kolegalności w hierarchicznej komunii z biskupem Rzymu.

Dekret *Christus Dominus* podkreśla podmiotowość Kościoła partykularnego i wzywa biskupów do sprawowania opieki duszpasterskiej nad powierzonym im Kościołem w komunii z prezbiterium, przy pomocy powołanego w tym celu senatu lub rady kapłanów, oraz do sformułowania zaproszenia do ustanowienia w każdej diecezji rady duszpasterskiej, składającej się z księży, zakonników i świeckich. Wyraża także życzenie, aby na poziomie komunii między Kościołami w danym regionie ożywić czcigodną instytucję Synodów prowincjalnych i zachęca do promowania Konferencji Episkopatu. Dekret *Orientalium Ecclesiarum* kładzie nacisk na instytucję patriarchalną i jej synodalną formę w odniesieniu do Katolickich Kościołów wschodnich.

41. W celu ponownego ożywienia praktyki synodalnej na poziomie Kościoła powszechnego, błogosławiony Paweł VI ustanowił Synod Biskupów. Chodzi o „stałą Radę Biskupów” na poziomie Kościoła powszechnego, podlegającą bezpośrednio władzy papieża, która ma za zadanie informowanie papieża oraz służenie mu radą. „Może również posiadać głos decydujący, jeżeli zostanie mu to przyznane przez Papieża” [41]. Celem tej instytucji jest podzielenie się z Ludem Bożym dobrodziejstwem komunii przeżywanej podczas Soboru.

Święty Jan Paweł II, z okazji Jubileuszu Roku 2000, podsumowuje drogę, jaka została przebyta, aby wcielić w życie, zgodnie z nauczaniem Soboru Watykańskiego II, samą istotę tajemnicy Kościoła poprzez różne struktury komunii. Wiele zostało już zrobione - podkreślił – „Z pewnością jednak wiele należy jeszcze zrobić, aby jak najlepiej wykorzystać możliwości tych koniecznych instytucji służących komunii (...) gdy trzeba szybko i skutecznie rozwiązywać problemy, z jakimi styka się Kościół w niezwykle dynamicznie zmieniającej się rzeczywistości naszej epoki.” [42].

W ciągu ponad pięćdziesięciu lat, które upłynęły od ostatniego Soboru aż do dzisiaj, świadomość Kościoła jako komunii wzrosła w szerokich obszarach Ludu Bożego i pojawiły się pozytywne doświadczenia synodalności na poziomie diecezjalnym, regionalnym i powszechnym.

To co szczególnie warto odnotować, to czternaście generalnych zgromadzeń zwyczajnych Synodu Biskupów które się odbyły; rozwinęło się doświadczenie i działalność Konferencji Episkopatu; wszędzie odbyły się zgromadzenia synodalne. Powstały także rady, które sprzyjają komunii i współpracy między Kościołami lokalnymi i biskupami w celu rozwoju duszpasterskiego podejścia na poziomie regionów i kontynentów.

ROZDZIAŁ II

W KIERUNKU TEOLOGII SYNODALNOŚCI

42. Nauczanie Pisma Świętego i Tradycji potwierdza, że synodalność jest konstytutywnym wymiarem Kościoła, który poprzez nią objawia się i tworzy jako Lud Boży będący w drodze i jako zgromadzenie zwołane przez Zmartwychwstałego Pana. W rozdziale pierwszym podkreślono zwłaszcza wzorczy i normatywny charakter Soboru Jerozolimskiego (Dz 15, 4-29). Ukazuje on w działaniu, w obliczu decydującego wyzwania dla pierwotnego Kościoła, metodę wspólnotowego i apostołskiego rozeznania, która jest wyrazem samej natury Kościoła, tajemnicy komunii z Chrystusem w Duchu Świętym [43]. Synodalność nie jest prostą roboczą procedurą, ale specyficzną formą, w jakiej Kościół żyje i działa. Mając to na uwadze i w świetle eklezjologii Soboru Watykańskiego II, niniejszy rozdział skoncentruje się na ukazaniu fundamentu i treści teologicznej synodalności.

2.1. Teologiczne fundamenty synodalności

43. Kościół to *de Trinitate plebs adunata* [44] wezwany i uzdolniony jako Lud Boży do skierowania swojej drogi w misji „do Ojca, przez Syna w Duchu Świętym” [45]. W ten sposób Kościół uczestniczy, w Chrystusie Jezusie i przez Ducha Świętego, w życiu komunii Trójcy Przenajświętszej, która ma objąć całą ludzkość [46].

W darze i zobowiązaniu do komunii znajdujemy źródło, formę i cel synodalności, ponieważ wyraża ona specyficzny *modus vivendi et operandi* Ludu Bożego w odpowiedzialnym i uporządkowanym udziale wszystkich jej członków w rozeznawaniu i realizacji dróg jego misji. W działaniu synodalnym powołanie osoby ludzkiej do życia w komunii przekłada się konkretnie na żywą komunie, która realizuje się poprzez szczery dar z siebie, w jedności z Bogiem i z braćmi i siostrami w Chrystusie [47].

44. Aby zrealizować plan zbawienia, zmartwychwstały Jezus przekazał Apostołom dar Ducha Świętego (por. J 20, 22). W dniu Pięćdziesiątnicy Duch Boży został wylany na wszystkich, którzy przybywając zewsząd, usłyszeli i przyjęli kerygmę, co zapowiadało powszechne powołanie wszystkich ludów do jednego Ludu Bożego (por. Dz 2, 11). Duch Święty, z głębi serc, ożywia i kształtuje komunie i misję Kościoła, który jest Ciałem Chrystusa i żywą Świątynią Ducha (por. J 2, 21; 1 Kor 2, 1-11). „Wiara, że Kościół jest «święty» i «powszechny» («katolicki») oraz że jest «jeden» i «apostołski», jest nieodłączna od wiary w Boga Ojca, Syna i Ducha Świętego” [48].

45. Kościół jest jeden, ponieważ ma swoje źródło, swój wzór i cel w jedności Trójcy Przenajświętszej (por. J 17, 21-22). Jest on Ludem Bożym pielgrzymującym na ziemi, aby pojednać wszystkich ludzi w jedności Ciała Chrystusa przez Ducha Świętego (por. 1 Kor 12, 4).

Kościół jest święty, ponieważ jest dziełem Trójcy Przenajświętszej (por. 2 Kor 13, 13): uświęcony przez łaskę Chrystusa, który oddał się jemu jak Oblubieniec Oblubienicy (por. Ef 5, 23) i ożywiony miłością Ojca rozlaną w sercach przez Ducha Świętego (por. Rz 5, 5). W nim *communio sanctorum* realizuje się w podwójnym znaczeniu: w komunii z rzeczywistością świętą (*sancta*) i w komunii pomiędzy uświęconymi osobami (*sancti*) [49]. W ten sposób święty Lud Boży zmierza ku doskonałej świętości, która jest powołaniem wszystkich jego członków, otoczony wstawiennictwem Przenajświętszej Maryi, męczenników i świętych, będąc ustanowiony i posłany jako powszechny sakrament jedności i zbawienia.

Kościół jest katolicki, ponieważ zachowuje integralność i całość wiary (por. Mt 16, 16) i jest posłany, aby zgromadzić wszystkie narody ziemi w jednym świętym Ludzie (por. Mt 28, 19).

Jest on apostołski, ponieważ jest zbudowany na fundamencie apostołów (por. Ef 2, 20), wiernie przekazuje ich wiarę i ponieważ jest nauczany, uświęcany i zarządzany przez ich następców (por. Dz 20, 19).

46. Działanie Ducha w komunii Ciała Chrystusa i na misyjnej drodze Ludu Bożego jest zasadą synodalności. Duch Święty bowiem, będąc *nexus amoris* w życiu Trójcy Świętej, przekazuje tę samą miłość Kościołowi, który jest budowany jako *κοινωνία τοῦ ἁγίου πνεύματος* (2 Kor 13, 13). Dar Ducha Świętego, jeden i ten sam we wszystkich ochrzczonych, objawia się w wielu formach: w równej godności wszystkich ochrzczonych; powszechnym powołaniu do świętości [50]; w udziale wszystkich wiernych w kapłańskim, prorockim i królewskim urzędzie Jezusa Chrystusa; w bogactwie darów hierarchicznych i charyzmatycznych [51]; w życiu i misji każdego Kościoła lokalnego.

47. Synodalna droga Kościoła jest kształtowana i karmiona przez Eucharystię. Jest ona „ośrodkiem całego życia chrześcijańskiego tak dla Kościoła powszechnego, jak i lokalnego i dla poszczególnych wiernych” [52]. Źródłem i szczytem synodalności jest celebrowanie liturgiczne i - w wyjątkowy sposób - nasze pełne, świadome i aktywne uczestnictwo w zgromadzeniu eucharystycznym [53]. Komunia z Ciałem i Krwią Chrystusa sprawia, że „Ponieważ jeden jest chleb, przeto my, liczni, tworzymy jedno Ciało. Wszyscy bowiem bierzemy z tego samego chleba” (1 Kor 11, 17).

Eucharystia reprezentuje i w sposób widzialny prowadzi do naszej przynależności do Ciała Chrystusa, którą dzielimy ze sobą jako chrześcijanie (1 Kor 12, 12). Wokół stołu eucharystycznego tworzą się i spotykają różne Kościoły lokalne w jedności jednego Kościoła. Zgromadzenie eucharystyczne wyraża i realizuje kościelne „my” *communio sanctorum*, w którym wierni stają się uczestnikami wielorakiej łaski Bożej. *Ordo ad Synodum*, od Synodów w Toledo w VII wieku do *Caeremoniale Episcoporum* wydanego w 1984 roku, ukazuje liturgiczny charakter zgromadzenia synodalnego, przewidując na jego rozpoczęcie i jako jego centrum celebrowanie Eucharystii i intronizację Ewangelii.

48. Pan udziela Ludowi Bożemu swojego Ducha w każdym miejscu i czasie, aby mógł on uczestniczyć w Jego życiu, karmiąc go Eucharystią i prowadząc w komunii synodalnej. „Bycie prawdziwie «synodalnym» oznacza zatem harmonijne kroczenie naprzód pod wpływem impulsu Ducha” [54]. Chociaż procesy i wydarzenia synodalne mają swój początek, rozwój i zakończenie, synodalność opisuje w specyficznej formie historyczną drogę Kościoła jako takiego, ożywia jego struktury i kieruje jego misją. Wymiar trynitarny i antropologiczny, chrystologiczny, pneumatologiczny i eucharystyczny Boskiego planu zbawienia, który urzeczywistnia się w tajemnicy Kościoła są horyzontem teologicznym, który stanowił kontekst dla rozwoju synodalności na przestrzeni wieków.

2.2 Synodalna droga pielgrzymującego i misyjnego Ludu Bożego

49. Synodalność ta przejawia się w „pielgrzymim” charakterze Kościoła. Obraz Ludu Bożego, powołanego spośród narodów (Dz 2, 1-9; 15, 14), wyraża jego wymiar społeczny, historyczny i misyjny, który odpowiada kondycji i powołaniu człowieka jako *homo viator*. Droga jest obrazem, który wyjaśnia nasze rozumienie tajemnicy Chrystusa jako Drogi, która prowadzi do Ojca [55]. Jezus jest Drogą od Boga do człowieka i od człowieka do Boga [56]. Pełne łaski wydarzenie, w którym uczynił siebie pielgrzymem, rozbijając wśród nas swój namiot (J 1,14), przedłuża się w synodalnej drodze Kościoła.

50. Kościół idzie z Chrystusem, przez Chrystusa i w Chrystusie. On, Wędrowiec, Droga i Ojczyzna, daje swego Ducha miłości (Rz 5, 5), abyśmy w Nim podążali „drogą doskonalszą” (1 Kor 12, 31). Kościół jest powołany do podążania śladami swego Pana aż do Jego powrotu (1 Kor 11, 26). Jest on Ludem drogi (Dz 9, 2; 18, 25; 19, 9), zdążającym do królestwa niebieskiego (Flp 3, 20). Synodalność jest historyczną formą tej podróży w komunii w kierunku ostatecznego odpoczynku (Hbr 3, 7-4, 44). Wiara, nadzieja i miłość prowadzą i formują pielgrzymkę Zgromadzenia Pańskiego „w oczekiwaniu miasta” (por. Hbr 11,10). Chrześcijaństwo są „obcymi i przybyszami” w świecie (1 P 2, 11), obdarzeni darem i odpowiedzialnością głoszenia wszystkim Ewangelii Królestwa.

51. Lud Boży jest w drodze do końca czasów (Mt 28, 20) i aż po krańce ziemi (Dz 1, 8). Kościół żyje w przestrzeni w różnych Kościołach lokalnych i wędruje w czasie od Paschy Jezusa do Jego paruzji. Stanowi on szczególnie podmiot historyczny, w którym eschatologiczne przeznaczenie ostatecznego zjednoczenia z Bogiem i jedności rodziny ludzkiej w Chrystusie jest już obecne i aktywne [57]. Synodalna forma jego wędrówki wyraża i wspiera praktykowanie komunii w każdym z lokalnych Kościołów pielgrzymujących i pomiędzy nimi w jednym Kościele Chrystusowym.

52. Wymiar synodalny Kościoła zakłada komunię w żywej wierze różnych Kościołów lokalnych ze sobą nawzajem i z Kościołem Rzymskim, zarówno w sensie diachronicznym - *antiquitas* - jak i synchronicznym - *universitas*. Przekazywanie i przyjmowanie symboli wiary i decyzji synodów lokalnych, prowincjalnych i - w sensie specyficznym i uniwersalnym - ekumenicznych, wyrażały i gwarantowały w sposób normatywny tę komunię w wierze wyznawanej przez Kościół wszędzie, zawsze i przez wszystkich (*quod ubique, quod semper, quod ab omnibus creditum est*) [58].

53. Synodalność jest przeżywana w Kościele w służbie misji. *Ecclesia peregrinans natura sua missionaria est* [59], istnieje on dla ewangelizacji [60]. Cały Lud Boży jest przedmiotem głoszenia Ewangelii [61]. W nim każdy ochrzczony jest wzywany do bycia krzewicielem misji, ponieważ wszyscy jesteśmy misjonarzami. Kościół jest powołany, w synergii synodalnej, do aktywizowania posług i charyzmatów obecnych w jego życiu oraz do słuchania głosu Ducha Świętego, w celu rozeznawania dróg ewangelizacji.

2.3. Synodalność jako wyraz eklezjologii komunii

54. Konstytucja dogmatyczna *Lumen gentium* ukazuje podstawowe zasady właściwego rozumienia synodalności w perspektywie eklezjologii komunii. Kolejność jej pierwszych rozdziałów wyraża ważny krok naprzód w sposobie rozumienia siebie przez Kościół. Kolejność - Tajemnica Kościoła (rozd. 1), Lud Boży (rozd. 2), Hierarchiczna konstytucja Kościoła (rozd. 3) - podkreśla, że hierarchia kościelna służy Ludowi Bożemu, aby Kościół mógł wypełniać swoją misję zgodnie z Bożym planem zbawienia, w logice pierwszeństwa całości nad częściami, a celu nad środkami.

55. Synodalność oznacza, że cały Kościół jest podmiotem i że każdy w Kościele jest podmiotem. Wierni są *σύνδοχοι*, towarzyszami w podróży. Są wezwani do bycia aktywnymi podmiotami na mocy uczestnictwa w jednym kapłaństwie Chrystusa [62], przeznaczeni do otrzymania różnych charyzmatów udzielanych przez Ducha Świętego [63] z myślą o wspólnym dobru. Synodalność świadczy o Kościele złożonym z wolnych i różnorodnych podmiotów, zjednoczonych pomiędzy sobą w komunii, która objawia się w dynamicznej formie jako jeden podmiot wspólnotowy, który opierając się na kamieniu węgielnym, jakim jest Chrystus i na filarach, jakimi są Apostołowie, budowany jest z wielu żywych kamieni jako „duchowa świątynia” (por. 1 P 2, 5), „mieszkanie Boga przez Ducha” (Ef 2, 22).

56. Wszyscy wierni są powołani na mocy chrztu do dawania świadectwa i głoszenia Słowa prawdy i życia, ponieważ są członkami proroczego, kapłańskiego i królewskiego ludu Bożego [64]. Biskupi sprawują swój szczególny autorytet apostołski w nauczaniu, uświęcaniu i zarządzaniu Kościołem lokalnym, powierzonym ich duszpasterskiej opiece w służbie misji Ludu Bożego.

Namaszczenie Duchem Świętym przejawia się w *sensus fidei* wiernych [65]. „We wszystkich ochrzczonych, od pierwszego do ostatniego, działa uświęcająca moc Ducha, pobudzająca do ewangelizowania. Lud Boży jest święty dzięki temu namaszczeniu, które czyni go *nieomylnym* «*in credendo*». Oznacza to, że kiedy wierzy, nie błądzi, nawet jeśli nie znajduje słów do wyrażenia swojej wiary. Duch prowadzi go w prawdzie i pociąga do zbawienia”. Częścią tajemnicy Jego miłości do ludzi jest to, że Bóg obdarza ogół wiernych *zmysłem wiary* – *sensus fidei* – który pomaga im w rozeznawaniu tego, co rzeczywiście pochodzi od Boga. Obecność Ducha zapewnia chrześcijanom swego rodzaju zespolenie z rzeczywistością Bożą oraz mądrość, która pozwala im pojmować tę rzeczywistość intuicyjnie, nawet jeśli nie dysponują odpowiednimi narzędziami, by ją wyrazić precyzyjnie [66]. Wyraża się to w *sentire cum Ecclesia*: odczuwać, doświadczać i postrzegać w jedności z Kościołem. Jest to wymagane nie tylko od teologów, ale od wszystkich wiernych; jednoczy wszystkich członków Ludu Bożego w ich pielgrzymce. To klucz do ich „wspólnego wędrowania” [67].

57. Przyjmując perspektywę eklezjologiczną Soboru Watykańskiego II, papież Franciszek ukazuje obraz Kościoła synodalnego jako „odwróconą piramidę”, która zawiera w sobie Lud Boży, kolegium biskupów, a w niej, ze swoją szczególną posługą jedności, Następcę Piotra. W tej wizji szczyt piramidy jest na dole, co oznacza, że ci, którzy sprawują w Kościele władzę, są sługami pozostałych. „*Synodalność* jako konstytutywny wymiar Kościoła stwarza nam najodpowiedniejszy kontekst interpretacyjny, pozwalający zrozumieć samo kapłaństwo hierarchiczne. (...) Jezus ustanowił Kościół, stawiając na jego szczycie kolegium apostołskie, w którym apostoł Piotr jest «opoką» (por. Mt 16, 18), tym, który ma «utwierdzać» braci w wierze (por. Łk 22, 32). Jednak w tym Kościele, niczym w odwróconej piramidzie, wierzchołek znajduje się poniżej podstawy. Dlatego ci, którzy sprawują władzę, nazywają się «sługami - *ministri*»: bowiem zgodnie z pierwotnym znaczeniem tego słowa są najmniejsi ze wszystkich” [68].

2.4. Synodalność w dynamizmie komunii katolickiej

58. Synodalność jest żywym wyrazem katolickości Kościoła - komunii. W Kościele Chrystus jest obecny jako Głowa zjednoczona z Jego Ciałem (Ef 1, 22-23), które otrzymuje od Niego pełnię środków zbawienia. Kościół jest katolicki także dlatego, że jest posłany do wszystkich, aby zgromadzić całą rodzinę ludzką w bogactwie różnorodności form kulturowych, pod panowaniem Chrystusa i w jedności Jego Ducha. Droga synodalna wyraża i promuje katolicyzm Kościoła w dwojaki sposób: ukazuje dynamiczny sposób w jaki pełni wiary jest wyznawana przez wszystkich członków Ludu Bożego i ułatwia przekazywanie jej wszystkim ludziom i wszystkim narodom.

59. Dzięki temu, że jest katolicki, Kościół czyni powszechnym to, co lokalne i lokalnym to, co jest powszechne. Wyjątkowość Kościoła lokalnego w jednym miejscu realizuje się w sercu Kościoła powszechnego, a Kościół powszechny objawia się i urzeczywistnia w Kościołach lokalnych, w ich jedności między sobą i z Kościołem Rzymskim.

„Stąd to Kościół partykularny, który dobrowolnie odłączałby się od Kościoła powszechnego, straciłby swoją więź z Bożym planem (...). Z drugiej strony Kościół rozprzestrzeniony w całym świecie (*toto orbe diffusa*) stałby się czymś abstrakcyjnym, gdyby nie przybierał ciała i życia poprzez Kościoły partykularne. Tylko wtedy, kiedy stale człowiek będzie zważać na te dwa

jakby bieguny Kościoła, będzie mógł zrozumieć bogactwo tego związku, jaki istnieje pomiędzy Kościołem powszechnym a Kościołami partykularnymi” [69].

60. Wewnętrzna zależność tych dwóch biegunów może być rozumiana jako sposób, w jaki to, co powszechne i to, co lokalne jest obecne w Kościele Chrystusowym. W Kościele jako katolickim różnorodność nie jest jedynie współistnieniem, ale połączeniem we wzajemnej korelacji i zależności: *perichoresis* eklezjologiczna, w której komunია trynitarna odnajduje swoje eklezjalne odzwierciedlenie. Komunია Kościołów między sobą w jednym Kościele powszechnym wyjaśnia eklezjologiczne znaczenie kolegialnego „my” episkopatu zgromadzonego w jedności *cum Petro et sub Petro*.

61. Kościoły lokalne są podmiotami wspólnotowymi, które w oryginalny sposób tworzą jeden Lud Boży w różnych kontekstach kulturowych i społecznych, i wzajemnie dzielą się swoimi darami w celu umacniania „więzi głębokiej wspólnoty” [70].

Różnorodność Kościołów lokalnych – z ich dyscyplinami kościelnymi, obrzędami liturgicznymi, dziedzictwem teologicznym, darami duchowymi i normami kanonicznymi – „ujawnia powszechność niepodzielnego Kościoła” (LG 23) [71]. Posługa Piotra, *centrum unitatis*, „nad prawowitymi odrębnościami sprawuje opiekę, a równocześnie pilnuje, aby odrębności nie szkodziły jedności, lecz raczej jej służyły” [72]. Posługa piotrowa ma służyć jedności Kościoła i gwarantować odrębny charakter każdego Kościoła lokalnego. Synodalność opisuje drogę, którą należy podążać, aby wspierać katolickość Kościoła, rozeznając drogi, którymi należy podążać razem w Kościele powszechnym i w sposób odrębny w każdym Kościele lokalnym.

2.5. Synodalność w *traditio* komunii apostołskiej

62. Kościół jest apostołski w potrójnym znaczeniu: ponieważ był i nadal jest budowany na fundamencie Apostołów (por. Ef 2, 20); ponieważ z pomocą Ducha Świętego zachowuje i przekazuje ich nauczanie (por. Dz 2, 42; 2 Tm 1, 13-14); ponieważ nadal jest prowadzony przez Apostołów za pośrednictwem Kolegium Biskupów, ich następców i Pasterzy w Kościele (Dz 20, 28) [73]. Koncentrujemy się tu na relacji między życiem synodalnym Kościoła a posługą apostołską, która urzeczywistnia się w posłudze biskupów w kolegialnej i hierarchicznej komunii ze sobą i z biskupem Rzymu.

63. Konstytucja *Lumen gentium* nr 19 naucza, że Jezus wyznaczył Dwunastu i „ustanowił jako kolegium (*collegium*), czyli jako stały zespół (*coetus*), na czele którego postawił wybranego spośród nich Piotra” [74]. Konstytucja potwierdza, że sukcesja apostołska aktualizuje się poprzez konsekrację biskupów, która nadaje im pełnię sakramentu święceń i włącza ich do kolegialnej i hierarchicznej komunii z głową i członkami kolegium [75]. Stwierdza zatem, że posługa biskupów, która odpowiada posłudze apostołów i wywodzi się z niej, ma formę kolegialną i hierarchiczną. Ilustruje ona związek między sakramentalnością episkopatu a kolegialnością biskupią, odchodząc od interpretacji, która oddziela posługę biskupią od jej sakramentalnego fundamentu i osłabia jej kolegialny wymiar potwierdzony przez Tradycję [76]. W ten sposób, w kontekście eklezjologii komunii i kolegialności, Konstytucja uzupełnia doktrynę Soboru Watykańskiego I o biskupie Rzymu, który „jako następca Piotra, jest trwałym i widzialnym źródłem i fundamentem jedności zarówno biskupów, jak rzeszy wiernych” (LG 23) [77].

64. Na fundamencie doktryny *o sensus fidei* Ludu Bożego i sakramentalnej kolegialności episkopatu w hierarchicznej komunii z papieżem, możemy lepiej zrozumieć teologię synodalności. Synodalny wymiar Kościoła wyraża podmiotowy charakter wszystkich ochrzczonych, a zarazem specyficzną rolę posługi biskupiej w kolegialnej i hierarchicznej

komunii z biskupem Rzymu. Ta eklezjologiczna wizja zaprasza nas do wspierania rozwoju komunii synodalnej między „wszystkimi”, „niektórymi” i „jednym”. Na różnych poziomach: Kościołów partykularnych, na poziomie ich organizacji regionalnej i wreszcie na poziomie Kościoła powszechnego, synodalność zakłada wykonywanie *sensus fidei universitas fidelium* (wszyscy), posługę kolegium biskupów wraz z prezbiterium (niektórzy), oraz posługę jedności biskupa i papieża (jeden). W ten sposób łączą się w dynamice synodalnej wymiar wspólnotowy, który obejmuje cały Lud Boży, wymiar kolegialny odnoszący się do sprawowania posługi biskupiej oraz prymacjalna posługa biskupa Rzymu. Ta współzależność wspomaga *singularis conspiratio* między wiernymi i pasterzami [78], która jest ikoną odwiecznego *conspiratio* przeżywanego w Trójcy Świętej. „Albowiem Kościół z biegiem wieków dąży stale do pełni prawdy Bożej, aż wypełnią się w nim słowa Boże” [79].

65. Odnowa synodalnego życia Kościoła wymaga uruchomienia procesów konsultacji z całym Ludem Bożym. „Praktyka konsultowania wiernych nie jest niczym nowym w życiu Kościoła. W średniowieczu Kościół stosował zasadę prawa rzymskiego: *Quod omnes tangit, ab omnibus tractari et approbari debet* (co wszystkich dotyczy, przez wszystkich omówione i zaaprobowane być powinno). W trzech dziedzinach życia Kościoła (wiara, sakramenty, rządy) «tradycja łączyła strukturę hierarchiczną ze stabilnym ustrojem opartym na zjednoczeniu i porozumieniu», co zwykle uchodziło za «praktykę apostołską» czy «apostołską tradycję» [80]. Zasada ta nie powinna być rozumiana w sensie koncyliaryzmu na poziomie eklezjologicznym lub parlamentaryzmu na poziomie politycznym. Chodzi raczej o pomoc w rozumieniu i wprowadzaniu w życie synodalności w ramach komunii kościelnej.

66. W katolickiej i apostołskiej wizji synodalności istnieje wzajemna relacja pomiędzy *communio fidelium*, *communio episcoporum* i *communio ecclesiarum*. Pojęcie synodalności jest szersze od pojęcia kolegialności, ponieważ obejmuje ono udział wszystkich w Kościele i wszystkich Kościołów. Kolegialność wyraża w ścisłym sensie potwierdzenie i realizację komunii Ludu Bożego w ramach episkopatu, czyli poprzez kolegium biskupów *cum Petro et sub Petro*, a za jego pośrednictwem komunie między wszystkimi Kościołami. Pojęcie synodalności implikuje pojęcie kolegialności i odwrotnie, ponieważ obie te rzeczywistości, różniące się od siebie, wzajemnie się wspierają i uwierzytelniają. Nauczanie Soboru Watykańskiego II o sakramentalności episkopatu i kolegialności jest podstawowym założeniem teologicznym dla poprawnej i całościowej teologii synodalności.

2.6. Uczestnictwo i władza w synodalnym życiu Kościoła

67. Kościół synodalny jest Kościołem uczestnictwa i współodpowiedzialności. W realizowaniu synodalności jest on powołany do wyrażania uczestnictwa wszystkich, zgodnie z otrzymanym powołaniem, na mocy władzy powierzonej przez Chrystusa kolegium biskupów pod przewodnictwem papieża. Uczestnictwo opiera się na fakcie, że wszyscy wierni są uzdolnieni i wezwani do służenia sobie nawzajem darami otrzymanymi od Ducha Świętego. Władza pasterzy jest specyficznym darem Ducha Chrystusa-Głowy dla budowania całego Ciała, nie zaś delegowaną i reprezentatywną funkcją ludu. W tej kwestii należy dokonać dwóch wyjaśnień.

68. Pierwsza z nich dotyczy znaczenia i wartości konsultowania wszystkich w Kościele. Rozróżnienie między głosem decyzyjnym i głosem doradczym nie może prowadzić do niedoceny opinii i głosów wyrażanych na różnych zgromadzeniach i radach synodalnych. Wyrażenie *votum tantum consultivum*, w celu określenia wagi ocen i propozycji przedstawianych na tych forach, jest niewłaściwe, jeśli jest rozumiane na sposób *mens* prawa cywilnego w różnych jego przejawach [81].

Konsultacje, które odbywają się na zgromadzeniach synodalnych, mają w rzeczywistości inny charakter, ponieważ członkowie Ludu Bożego, którzy w nich uczestniczą, odpowiadają na wezwanie Pana, słuchając jako wspólnota tego, co Duch mówi do Kościoła przez Słowo Boże, które rozbrzmiewa w ich sytuacji, oraz interpretując znaki czasu oczami wiary.

W Kościele synodalnym cała wspólnota, w wolnej i bogatej różnorodności swoich członków, jest wezwana do wspólnej modlitwy, słuchania, analizowania, dialogu, rozeznawania i udzielania rad w podejmowaniu decyzji duszpasterskich najbardziej zgodnych z wolą Bożą. Aby dojść do sformułowania własnych decyzji, pasterze muszą zatem uważnie wsłuchać się w głosy (*vota*) wiernych. Prawo kanoniczne przewiduje, że w niektórych przypadkach pasterze mogą działać dopiero po uprzednim zasięgnięciu i uzyskaniu różnych opinii zgodnie z ustalonymi procedurami prawnymi [82].

69. Drugie wyjaśnienie dotyczy funkcji zarządzania właściwej dla Pasterzy [83]. Pomiedzy wspólnotą a jej pasterzami - powołanymi do działania w imię jedyne go Pasterza - nie ma żadnego formalizmu ani dystansu, lecz rozróżnienie zadań we wzajemności komunii. Pomiedzy wspólnotą a jej pasterzami nie istnieje przepaść, lecz rozróżnienie zadań na zasadzie wzajemności komunii. Synod, zgromadzenie lub rada nie mogą podejmować decyzji bez prawowitych pasterzy. Proces synodalny musi odbywać się w ramach hierarchicznie zorganizowanej wspólnoty. W diecezji, na przykład, konieczne jest rozróżnienie między procesem wypracowywania decyzji (*decision-making*) poprzez wspólny wysiłek rozeznawania, konsultacji i współpracy, a podejmowaniem decyzji duszpasterskich (*decision-taking*), co podlega władzy biskupa, gwaranta apostolskości i katolickości. Wypracowywanie jest zadaniem synodalnym, samo zaś podjęcie decyzji należy do kompetencji biskupa. Odpowiednie realizowanie synodalności powinno pomóc lepiej wyartykułować posługę osobistego i kolegialnego sprawowania władzy apostolskiej i synodalną posługę rozeznawania przez wspólnotę.

70. Podsumowując, w świetle normatywnych źródeł i fundamentów teologicznych, przypomnianych w rozdziałach 1 i 2, można naszkicować szczegółowy opis synodalności jako konstytutywnego wymiaru Kościoła.

- a) Synodalność oznacza przede wszystkim specyficzny *styl*, który określa życie i misję Kościoła, wyrażając jego naturę jako wspólnoty w drodze i zgromadzenie Ludu Bożego powołanego przez Pana Jezusa w mocy Ducha Świętego do głoszenia Ewangelii. Synodalność musi wyrażać się w zwyczajnym sposobie życia i pracy Kościoła. Tego rodzaju modus *vivendi et operandi* realizuje się przez wspólnotowe słuchanie Słowa i sprawowanie Eucharystii, braterstwo komunii oraz współodpowiedzialność i uczestnictwo całego Ludu Bożego, na jego różnych poziomach i w rozróżnieniu różnych posług i ról, w jego życiu i misji.
- b) Synodalność oznacza także, w bardziej konkretnym i określonym sensie teologicznym i kanonicznym te kościelne struktury i procesy, w których synodalny charakter Kościoła wyraża się na poziomie instytucjonalnym, w sposób analogiczny, na różnych poziomach jego realizacji: lokalnym, regionalnym i powszechnym. Tego rodzaju struktury i procesy służą autorytatywnemu rozeznaniu Kościoła, który jest wezwany do określenia kierunku, który należy obrać, wsłuchując się w głos Ducha Świętego.
- c) Synodalność oznacza wreszcie, że w odpowiednim czasie mają miejsce wydarzenia synodalne, podczas których Kościół jest zwoływany przez kompetentną władzę i według specyficznych procedur określonych przez dyscyplinę kościelną, angażując na różne sposoby, na poziomie lokalnym, regionalnym i powszechnym, cały Lud Boży pod przewodnictwem biskupów w kolegialnej i hierarchicznej komunii z Biskupem Rzymu,

w celu rozeznania swojej drogi i problemów partykularnych oraz dla podjęcia decyzji i wskazania kierunków, by wypełnić swoją misję ewangelizacyjną.

ROZDZIAŁ 3

AKTUALIZACJA SYNODALNOŚCI:

TEMATY, STRUKTURY, PROCESY I WYDARZENIA SYNODALNE

71. Teologiczne rozumienie synodalności w perspektywie eklezjologii Soboru Watykańskiego II zachęca nas do refleksji nad praktycznymi sposobami jej realizacji. Jest to kwestia ogólnego przeglądu tego, co jest obecnie przewidziane w prawie kanonicznym, aby wydobyć jej znaczenie i możliwości oraz nadać jej nową energię, jednocześnie rozeznając teologiczne perspektywy jej prawidłowego rozwoju. Rozdział ten rozpoczyna się od synodalnego powołania Ludu Bożego, a następnie opisuje struktury synodalne na poziomie lokalnym, regionalnym i powszechnym, wymieniając różne podmioty zaangażowane w procesy i wydarzenia synodalne.

3.1. Synodalne powołanie Ludu Bożego

72. Cały Lud Boży staje przed wyzwaniem jakim jest jego pierwotne powołanie synodalne. Wzajemna relacja pomiędzy *sensus fidei*, którym obdarzeni są wszyscy wierni, rozeznaniem prowadzonym na różnych poziomach synodalności oraz autorytetem tych, którzy sprawują duszpasterską posługę jedności i zarządzania, ukazuje dynamikę synodalności. Podkreśla ona wspólną dla wszystkich godność chrzcielną i współodpowiedzialność, wzmacnia obecność charyzmatów udzielanych przez Ducha Świętego Ludowi Bożemu, uznaje szczególną posługę pasterzy w kolegalnej i hierarchicznej komunii z biskupem Rzymu oraz gwarantuje, że procesy i wydarzenia synodalne odbywają się w wierności *depositum fidei* i w słuchaniu Ducha Świętego dla odnowy misji Kościoła.

73. W tej perspektywie zasadnicze znaczenie ma udział wiernych świeckich. Stanowią oni zdecydowaną większość Ludu Bożego i można się wiele nauczyć z ich udziału w różnych przejawach życia i misji wspólnot kościelnych, pobożności ludowej i ogólnego duszpasterstwa, a także z ich specyficznej kompetencji w różnych sferach życia kulturalnego i społecznego [84]. Należy zatem przewyciężyć przeszkody wynikające z braku formacji i uznanych przestrzeni, w których wierni świeccy mogliby się wypowiadać i działać, a także z mentalności klerykalnej, która grozi pozostawieniem ich na marginesie życia kościelnego [85]. Wymaga to priorytetowego zaangażowania w pracę formacyjną na rzecz dojrzałej świadomości kościelnej, która na poziomie instytucjonalnym musi się przekładać na regularną praktykę synodalną.

74. Należy również na podstawie nauczania Soboru Watykańskiego II zdecydowanie podkreślić zasadę współ-konieczności darów hierarchicznych i charyzmatycznych w Kościele [86]. Zakłada ona zaangażowanie wspólnot życia konsekrowanego, ruchów i nowych wspólnot kościelnych w życie synodalne Kościoła. Wszystkie te rzeczywistości, które często wyrastają z impulsu charyzmatów udzielonych przez Ducha Świętego dla odnowy życia i misji Kościoła, mogą podzielić się znaczącymi doświadczeniami synodalnej artykulacji życia komunii i realizowanej w nich dynamiki rozeznawania wspólnotowego, a także zaoferować bodźce w określaniu nowych dróg ewangelizacji. W niektórych przypadkach proponują także przykłady integracji pomiędzy różnymi powołaniami kościelnymi z punktu widzenia eklezjologii komunii.

75. W synodalnym powołaniu Kościoła charyzmat teologii jest powołany do pełnienia specyficznej posługi poprzez słuchanie Słowa Bożego, sapiencjalne, naukowe i profetyczne

rozumienie wiary, ewangeliczne rozeznawanie znaków czasu, dialog ze społeczeństwem i kulturami w służbie głoszenia Ewangelii, ewangeliczne rozeznawanie znaków czasu, dialog ze społeczeństwem i kulturami w służbie głoszenia Ewangelii. Wraz z doświadczeniem wiary i kontemplacją prawdy przez wierny lud oraz przepowiadaniem pasterzy, teologia przyczynia się do coraz głębszego wnikania w Ewangelię [87]. Co więcej, „jak w przypadku każdego innego powołania chrześcijańskiego, posługa teologa, oprócz tego, że jest osobista, jest również wspólnotowa i kolegialna” [88]. Synodalność kościelna zobowiązuje więc teologów do uprawiania teologii w formie synodalnej, rozwijając wśród nich zdolność, dialogu, rozeznawania i harmonizowania swoich licznych i zróżnicowanych stanowisk i wypowiedzi.

76. Wymiar synodalny Kościoła powinien wyrażać się w realizacji i zarządzaniu procesami uczestnictwa i rozeznawania, zdolnymi do ukazania dynamizmu komunii, który inspiruje wszystkie decyzje kościelne. Życie synodalne wyraża się w strukturach instytucjonalnych i procesach które poprzez różne fazy (przygotowanie, celebrowanie, recepcja) prowadzą do wydarzeń synodalnych, w których Kościół jest zwoływany według różnych poziomów realizacji swojej konstytutywnej synodalności. To zaangażowanie wymaga uważnego słuchania Ducha Świętego, wierności doktrynie Kościoła, a jednocześnie kreatywności w celu określenia i zastosowania najbardziej odpowiednich narzędzi dla uporządkowanego uczestnictwa wszystkich, wymiany darów, wnikliwego odczytywania znaków czasu i skutecznego planowania w misji. W tym celu realizacja synodalnego wymiaru Kościoła musi integrować i aktualizować dziedzictwo starożytnego porządku kościelnego ze strukturami synodalnymi powstałymi pod wpływem impulsu Soboru Watykańskiego II i musi być otwarta na tworzenie nowych struktur [89].

3.2. Synodalność w Kościele partykularnym

77. Pierwszy poziom realizacji synodalności ma miejsce w Kościele partykularnym. Realizuje się on „przede wszystkim w pełnym i czynnym uczestnictwie całego Ludu Bożego w tych samych obchodach liturgicznych, zwłaszcza w tej samej Eucharystii, w jednej modlitwie, przy jednym ołtarzu – pod przewodnictwem biskupa, otoczonego kapłanami i sługami ołtarza” [90]. Związki historyczne, językowe i kulturowe, które kształtują komunikację międzyludzką w Kościele lokalnym i jej symboliczne przejawy, kreślą jego szczególne oblicze, sprzyjają stosowaniu stylu synodalnego w jego konkretnym życiu i stanowią podstawę skutecznego nawrócenia misyjnego. W Kościele partykularnym świadectwo chrześcijańskie wciela się w konkretne sytuacje ludzkie i społeczne, co pozwala na wyraźną aktywizację struktur synodalnych w służbie misji. Jak podkreślił papież Franciszek, „jedynie w takiej mierze, w jakiej te organy pozostają związane z «dołem» i wychodzą od ludzi, od codziennych problemów, może zacząć nabierać kształtu Kościół synodalny” [91].

3.2.1.

Synod diecezjalny i Zgromadzenie eparchialne

78. Synody diecezjalne w Kościołach obrządku łacińskiego i Zgromadzenia eparchialne w Kościołach obrządku wschodniego [92] znajdują się „na szczycie wszystkich diecezjalnych struktur aktywnej współpracy”, wśród nich zajmując „miejsce uprzywilejowane” [93]. Są one rzeczywiście wydarzeniem łaski, w którym Lud Boży, żyjący w Kościele partykularnym, jest zwoływany i gromadzi się w imię Chrystusa pod przewodnictwem biskupa, aby rozeznąć wyzwania duszpasterskie, wspólnie szukać sposobów prowadzenia misji i aktywnie współpracować w podejmowaniu właściwych decyzji, słuchając Ducha.

79. Będąc jednocześnie „aktem władzy jak i wydarzeniem komunii” [94], Synod diecezjalny i Zgromadzenie eparchialne odnawiają i pogłębiają świadomość współodpowiedzialności eklezjalnej Ludu Bożego i są wezwane do konkretnego kształtowania uczestnictwa wszystkich jego członków w misji zgodnie z logiką „wszyscy”, „niektórzy” i „jeden”.

Udział „wszystkich” powinien być aktywizowany poprzez konsultacje w procesie przygotowania Synodu, w celu dotarcia do wszystkich głosów, które są wyrazem Ludu Bożego w Kościele lokalnym. Ci, którzy biorą udział w zgromadzeniach lub synodach z urzędu, oraz ci, którzy są wybrani lub mianowani przez biskupa, są „niektórymi”, którym powierzono zadanie celebrowania Synodu Diecezjalnego lub Zgromadzenia eparchialnego. Jest rzeczą bardzo istotną, aby synody, jako całość, ukazywały znaczący i zrównoważony obraz Kościoła partykularnego, odzwierciedlając różnorodność powołań, posług, charyzmatów, kompetencji, środowisk społecznych i pochodzenia geograficznego. Biskup, następca Apostołów i Pasterz swojego stada, który zwołuje Synod Kościoła partykularnego i jemu przewodniczy [95], jest powołany do pełnienia na nim posługi jedności i przewodnictwa z właściwą sobie władzą.

3.2.2. Inne struktury w służbie życia synodalnego w Kościele partykularnym

80. W Kościele partykularnym istnieje kilka stałych organów, które w różny sposób wspomagają posługę biskupa w zwyczajnym kierowaniu duszpasterstwem diecezji: Kuria diecezjalna, kolegium konsultorów, Kapituła kanoników i Rada do spraw ekonomicznych. Zgodnie ze wskazaniem Soboru Watykańskiego II zostały ustanowione Rada kapłańska i diecezjalna Rada duszpasterska [96] jako stałe organy sprawowania i promowania komunii i synodalności.

81. Rada kapłańska jest przedstawiana przez Sobór Watykański II jako „rada lub senat kapłanów reprezentujących ogół prezbiterów” których zadaniem jest „wspierać biskupa swymi radami w rządzeniu diecezją”. Biskup jest bowiem wezwany do wysłuchania księży, do konsultacji i dialogu z nimi na temat tego, „co dotyczy potrzeb pracy duszpasterskiej i dobra diecezji” [97]. Prezbiterium wpisuje się w sposób szczególny w ogólny dynamizm synodalny Kościoła partykularnego, ożywiony jego duchem i dostosowany do jego stylu.

Zadaniem diecezjalnej Rady duszpasterskiej jest wnoszenie kompetentnego wkładu w całościowe podejście duszpasterskie promowane przez biskupa i jego prezbiterium, stając się również miejscem podejmowania decyzji pod wyłącznym zwierzchnictwem biskupa. [98]. Ze względu na swój charakter, częstotliwość spotkań, procedurę i cele, do których się dąży, diecezjalna Rada duszpasterska jest proponowana jako najbardziej odpowiednia stała struktura do realizacji synodalności w Kościele lokalnym.

82. W różnych Kościołach partykularnych, aby dać impuls do realizacji Soboru Watykańskiego II, organizowane są także z pewną regularnością zgromadzenia, które wyrażają i promują komunię i współodpowiedzialność oraz przyczyniają się do planowania zintegrowanego duszpasterstwa i jego oceny. Zgromadzenia te mają istotne znaczenie dla synodalnej drogi wspólnoty kościelnej jako ramy i zwykle przygotowanie do realizacji Synodu Diecezjalnego.

3.2.3 Synodalność w życiu parafii

83. Parafia jest wspólnotą wiernych, która w formie widzialnej, bezpośredniej i codziennej urzeczywistnia tajemnicę Kościoła. W parafii uczymy się żyć jako uczniowie Pana w sieci braterskich relacji, w których doświadczają się komunii w różnorodności powołań i pokoleń, charyzmatów, posług i kompetencji, tworząc konkretną wspólnotę, która przeżywa swoją misję i posługę w solidarności, w harmonii ze specyficznym wkładem każdej osoby.

84. Przewiduje się w niej dwie struktury o profilu synodalnym: parafialną Radę duszpasterską i radę do spraw ekonomicznych, z udziałem świeckich w procesie konsultacji i planowania duszpasterskiego. W tym względzie wydaje się konieczna zmiana przepisu prawa kanonicznego, który obecnie jedynie sugeruje utworzenie parafialnej Rady duszpasterskiej, nadając mu charakter obowiązkowy, jak to uczynił ostatni Synod Diecezji Rzymskiej [99]. Realizacja skutecznej dynamiki synodalnej w Kościele partykularnym wymaga również skoordynowanego działania diecezjalnej Rady duszpasterskiej i parafialnych Rad duszpasterskich oraz ich odpowiedniego dowartościowania [100].

3.3 Synodalność w Kościołach partykularnych na szczeblu regionalnym

85. Szczebel regionalny w praktyce synodalnej to ten doświadczany w zgromadzeniach Kościołów partykularnych obecnych w tym samym regionie: prowincji, jak to miało miejsce zwłaszcza w pierwszych wiekach Kościoła lub kraju, kontynencie czy części kontynentu. Ugrupowania te są „organicznie zjednoczone”, „w poczuciu więzi braterskiej miłości dla pomnożenia dobra wspólnego” oraz „przekazanego Apostołom powszechnego posłannictwa” [101]. Wspólnota historycznych początków, jednorodność kulturowa i konieczność stawiania czoła podobnym wyzwaniom w misji sprawiają, że czynią one Lud Boży obecny w sposób oryginalny w różnych kulturach i kontekstach. Życie synodalne na tym poziomie wspiera wspólną drogę Kościołów lokalnych, wzmacnia ich więzi duchowe i instytucjonalne, zachęca do wymiany darów i dostraja ich wybory duszpasterskie [102]. W szczególności rozeznanie synodalne może inspirować i zachęcać do wspólnych wyborów, chodzi zwłaszcza o „sprzyjanie nowym procesom ewangelizacji kultury” [103].

86. Od najwcześniejszych wieków, zarówno na Wschodzie, jak i na Zachodzie, Kościoły założone przez Apostoła lub jednego z jego współpracowników odgrywały szczególną rolę w swojej prowincji lub regionie, a ich biskup był uznawany odpowiednio za metropolitę lub patriarchę. Doprowadziło to do powstania specyficznych struktur synodalnych. Patriarchowie, metropolici i biskupi poszczególnych Kościołów są w nich wyraźnie powołani do promowania synodalności [104]. Zadanie to staje się jeszcze spójniejsze w miarę dojrzewania świadomości kolegalności episkopatu, która musi być wyrażona także na poziomie regionalnym.

87. W Kościele katolickim obrządku łacińskiego istnieją struktury synodalne na poziomie regionalnym: synody prowincjalne i plenarne, Konferencje Episkopatu i ich różne ugrupowania, także na poziomie kontynentalnym; w Kościele katolickim obrządku wschodniego: Synod Biskupów Kościoła patriarchalnego i Synod Prowincjonalny, Zgromadzenie Hierarchów różnych Kościołów Wschodnich *sui iuris* [105] oraz Rada Katolickich Patriarchów Wschodu. Papież Franciszek określił te struktury kościelne jako pośrednie instancje kolegalności i przypomniał życzenie Soboru Watykańskiego II, „aby te instytucje przyczyniały się do umacniania ducha *kolegalności* biskupiej” [106].

3.3.1. Synody Partykularne

88. Synody partykularne obchodzone na szczeblu regionalnym stanowią specyficzną strukturę dla realizowania synodalności w grupie Kościołów partykularnych [107]. Kontemplują oni bowiem udział Ludu Bożego w procesach rozeznawania i podejmowania decyzji, aby wyrazić nie tylko kolegalną komuniję biskupów, „ale także ze wszystkimi członkami powierzonej im części Ludu Bożego”, a w konsekwencji „komuniję między Kościołami”, czyniąc je „stosownym miejscem dla podejmowania najważniejszych decyzji, szczególnie tych dotyczących wiary” [108]. KPK, oprócz potwierdzenia zakresu rozeznania synodalnego, dokonywanego w tym, co dotyczy doktryny i ustroju, podkreśla jego charakter duszpasterski [109].

3.3.2 Konferencje Episkopatu

89. Konferencje episkopatów w ramach kraju lub regionu są instytucją nową, która powstała w kontekście tworzenia się państw narodowych i jako taka została dowartościowana przez Sobór Watykański II [110] z perspektywy eklezjologii komunii. Będąc przejawem kolegalności biskupiej, w pierwszym rzędzie mają na celu współpracę między biskupami dla wspólnego dobra Kościołów powierzonych im w służbie misji w poszczególnych narodach. O ich eklezjologicznym znaczeniu przypomniał im papież Franciszek, który zaprosił do zbadania ich kompetencji także w sferze doktrynalnej [111]. Studium to powinno dokonać się poprzez refleksję nad eklezjologiczną naturą konferencji biskupów, ich statusem kanonicznym, konkretnymi prerogatywami w odniesieniu do sprawowania kolegalności biskupiej i realizacji bardziej wyrazistego życia synodalnego na poziomie regionalnym. W tej perspektywie należy zwrócić uwagę na doświadczenia ostatnich dziesięcioleci jak również na tradycje, teologię i prawo Kościołów Wschodnich.

90. Znaczenie Konferencji Episkopatu w promowaniu synodalnej drogi Ludu Bożego polega na tym, że „poszczególni biskupi reprezentują każdy swój Kościół” [113]. Rozwój metodologii skutecznego uczestnictwa, z odpowiednimi procedurami konsultacji z wiernymi i korzystania z różnych doświadczeń kościelnych na etapach opracowywania wytycznych duszpasterskich wydawanych przez Konferencje Episkopatów, z udziałem świeckich jako ekspertów, zmierza w kierunku wzmocnienia tych struktur kolegalności biskupiej w służbie realizacji synodalności. Istotne z perspektywy aktywizacji procesów synodalnych na poziomie krajowym są również kongresy kościelne promowane przez Konferencje Episkopatów: takie jak np. konferencje Kościoła we Włoszech odbywające się co dziesięć lat [114].

91. Na poziomie Kościoła powszechnego, bardziej precyzyjna procedura w przygotowaniu Zgromadzeń Synodu Biskupów może umożliwić Konferencjom Biskupów wniesienie skutecznego wkładu w procesy synodalne angażujące cały Lud Boży, dzięki konsultacjom z wiernymi świeckimi i ekspertami w fazie przygotowawczej.

3.3.3. Patriarchaty w Katolickich Kościołach Wschodnich

92. W katolickich Kościołach wschodnich patriarchat stanowi strukturę synodalną, która wyraża komunie między Kościołami tej samej prowincji lub regionu, które mają to samo dziedzictwo teologiczne, liturgiczne, duchowe i kanoniczne [115]. Na Synodach Patriarchalnych realizacja kolegalności i synodalności wymaga harmonii między patriarchą a innymi biskupami jako przedstawicielami swoich Kościołów. Patriarchat promuje jedność w różnorodności i katolickość poprzez komunie wiernych w ramach tego samego Kościoła patriarchalnego, w komunii z biskupem Rzymu i Kościołem powszechnym.

3.3.4 Rady Regionalne Konferencji Episkopatu i Patriarchów Katolickich Kościołów Wschodnich

93. Te same przyczyny, które doprowadziły do powstania Konferencji Episkopatów na poziomie krajowym, spowodowały utworzenie Rad Konferencji Episkopatów na poziomie makroregionów lub kontynentów, a w przypadku katolickich Kościołów obrządku wschodniego - Zgromadzenia Hierarchów Kościołów *sui juris* i Rady Patriarchów katolickich Kościołów wschodnich. Struktury te zachęcają do zwrócenia uwagi na inkulturację Ewangelii w różnych kontekstach, biorąc pod uwagę wyzwania globalizacji, i przyczyniają się do ukazania piękna „wielokształtnego oblicza Kościoła” w jego katolickiej jedności [116]. Należy pogłębić ich znaczenie eklezjologiczne i status kanoniczny, biorąc pod uwagę fakt, że mogą

one sprzyjać procesom synodalnego uczestnictwa na „każdym wielkim obszarze tzw. społeczno-kulturowym” [117], wychodząc od specyficznych warunków życia i kultury, które charakteryzują Kościoły partykularne wchodzące w jego skład.

3.4 Synodalność w Kościele powszechnym

94. Synodalność jako istotny wymiar Kościoła wyraża się na poziomie Kościoła powszechnego w dynamicznej współzależności *consensus fidelium*, kolegialności biskupiej i prymacie biskupa Rzymu. Opierając się na tym fundamencie Kościół jest od czasu do czasu wzywany przez konkretne okoliczności i wyzwania, wobec których, w wierności *depositum fidei* i w twórczej otwartości na głos Ducha, jest powołany do rozpoczęcia procesu słuchania wszystkich podmiotów, które razem tworzą Lud Boży, aby zjednoczyć się w rozeznawaniu prawdy i na drodze misyjnej.

95. W tym kontekście eklezjologicznym wyróżnia się specyficzna posługa Biskupa Rzymu w odniesieniu do sprawowania synodalności na płaszczyźnie powszechnej. „Jestem przekonany – powiedział papież Franciszek - że w Kościele synodalnym również sprawowanie prymatu Piotrowego będzie mogło zyskać więcej światła. Papież nie stoi sam ponad Kościołem; ale jest w nim jako ochrzczony pośród ochrzczonych i w łonie kolegium biskupiego jako biskup pośród biskupów, powołany zarazem - jako następca apostoła Piotra - do kierowania Kościołem rzymskim, który przewodzi w miłości wszystkim Kościołom” [118].

96. Kolegium Biskupów pełni niezastąpioną posługę w realizacji synodalności na poziomie uniwersalnym. Faktycznie, jako że zawiera w sobie wewnętrzną Głowę, Biskupa Rzymu, i działa z nim w komunii, stanowi „podmiot najwyższej i pełnej władzy nad całym Kościołem” [119].

3.4.1. Sobór ekumeniczny

97. Sobór Ekumeniczny jest najpełniejszym i najbardziej uroczystym wydarzeniem, które wyraża kolegialność biskupią i synodalność kościelną na poziomie Kościoła powszechnego: z tego powodu Sobór Watykański II określa go jako *Sacrosancta Synodus* [120]. Daje on wyraz sprawowaniu władzy Kolegium Biskupów zjednoczonego z jego Głową, Biskupem Rzymu, w służbie całemu Kościołowi [121]. Formuła *una cum Patribus* stosowana przez bł. Pawła VI przy promulgacji dokumentów Soboru Watykańskiego II wyraża głęboką komunię Kolegium z Papieżem, który mu przewodniczy jako podmiot pasterskiej posługi wobec Kościoła powszechnego.

98. Sobór ekumeniczny stanowi szczególną formę reprezentacji jednego i katolickiego Kościoła jako komunii Kościołów partykularnych, ponieważ „wszyscy zaś [biskupi] razem z papieżem [reprezentują] cały Kościół” [122]. Reprezentowanie na Soborze całego Ludu Bożego przez Kolegium Biskupów, z Biskupem Rzymu na czele, wynika z faktu, że przez święcenia biskup obejmuje przewodnictwo nad Kościołem partykularnym i zostaje włączony sakramentalnie w sukcesję apostołską i do Kolegium Biskupów. Tak więc Sobór Ekumeniczny jest najwyższym urzeczywistnieniem synodalności eklezjalnej w komunii biskupów z Papieżem, która reprezentuje komunię między Kościołami lokalnymi za pośrednictwem ich Pasterzy, zgromadzonych *in unum*, aby rozeznawać drogę Kościoła powszechnego.

3.4.2. Synod Biskupów

99. Synod Biskupów, ustanowiony przez bł. Pawła VI jako stała struktura synodalna, należy do najcenniejszego dziedzictwa Soboru Watykańskiego II. Biskupi wchodzący w skład Synodu reprezentują cały Episkopat katolicki [123], tak że Synod Biskupów wyraża udział Kolegium Biskupów, pozostającego w hierarchicznej komunii z Papieżem, w trosce o Kościół powszechny [124]. Synod ma być „wyrazem *kolegialności biskupiej* w łonie Kościoła w całości synodalnego” [125].

100. Każde zgromadzenie synodalne rozwija się według następujących etapów: przygotowanie, celebrowanie i wprowadzenie w życie. Historia Kościoła świadczy o znaczeniu procesu konsultacji, którego celem jest poznanie opinii pasterzy i wiernych. Papież Franciszek wskazał główny kierunek udoskonalenia tego procesu szerszego i bardziej uważnego wsłuchiwanie się w *sensus fidei* Ludu Bożego poprzez wdrożenie procedur konsultacyjnych na poziomie Kościołów partykularnych, tak aby Synod Biskupów „punktem zbieżnym tej dynamiki słuchania, odbywającego się na wszystkich poziomach życia Kościoła” [126].

Dzięki procesowi konsultacji z Ludem Bożym, reprezentacji kościelnej Biskupów i przewodnictwu Biskupa Rzymu, Synod Biskupów jest uprzywilejowaną strukturą wprowadzania i promowania synodalności na wszystkich poziomach życia Kościoła. Dzięki konsultacjom punktem wyjścia procesu synodalnego jest Lud Boży, który poprzez etap inkulturowanej aktualizacji jest również punktem dojścia.

Synod Biskupów nie jest jedyną możliwą formą udziału Kolegium Biskupów w pasterskiej trosce o Kościół powszechny. Jak podkreśla Kodeks Prawa Kanonicznego: „Do Biskupa Rzymskiego należy, stosownie do potrzeb Kościoła, dobieranie i popieranie sposobów wykonywania przez Kolegium Biskupów jego zadania w całym Kościele” [127].

3.4.3. Struktury w służbie synodalnego sprawowania prymatu

101. Kolegium Kardynalskie, składające się pierwotnie z prezbiterów i diakonów Kościoła rzymskiego oraz biskupów diecezji podrzymskich, stanowi historycznie Radę Synodalną Biskupa Rzymu, wspomagającą go w wykonywaniu jego specyficznej posługi pasterskiej. Funkcja ta rozwijała się na przestrzeni wieków. W obecnym składzie odzwierciedla ono oblicze Kościoła powszechnego, wspomaga papieża w jego posłudze i w tym celu jest zwoływane na konsystorz. Funkcja ta jest wykonywana w szczególnej formie, gdy Kolegium jest zwoływane na konklawe w celu wyboru Biskupa Rzymu.

102. Dla stałej służby Papieżowi w jego posłudze na rzecz Kościoła powszechnego została ustanowiona Kuria Rzymska [128], która ze swej natury jest ściśle związana z kolegialnością biskupią i synodalnością kościelną.

Wzywając do jej reformy w świetle eklezjologii komunii, Sobór Watykański II podkreślił niektóre elementy, które sprzyjałyby wzrostowi synodalności, takie jak: włączanie biskupów diecezjalnych „którzy by mogli obszerniej zdawać sprawę papieżowi z nastawienia, pragnień i potrzeb wszystkich Kościołów” oraz konsultacja wiernych świeckich „tak żeby i oni mieli odpowiedni udział w sprawach Kościoła” [129].

ROZDZIAŁ 4

NAWRÓCENIE DLA ODNOWIONEJ SYNODALNOŚCI

103. Synodalność ma na celu ożywienie życia i misji ewangelizacyjnej Kościoła w jedności i pod przewodnictwem Pana Jezusa, który obiecał: „Bo gdzie są dwaj albo trzej zebrani w imię moje, tam jestem pośród nich” (Mt 18, 20); „A oto Ja jestem z wami przez wszystkie dni, aż do skończenia świata” (Mt 28, 20). Synodalna odnowa Kościoła dokonuje się niewątpliwie poprzez ożywienie struktur synodalnych, ale wyraża się przede wszystkim w odpowiedzi na bezinteresowne wezwanie Boga, by żyć jako Jego Lud idący przez historię ku wypełnieniu się Królestwa. Niniejszy rozdział podkreśla niektóre specyficzne elementy tej odpowiedzi: formacja do duchowości komunii i praktyki słuchania, dialog i wspólnotowe rozeznanie; jej znaczenie dla drogi ekumenicznej i proroczej diakonii w budowaniu braterskiego, solidarnego i inkluzywnego etosu społecznego.

4.1. O synodalną odnowę życia i misji Kościoła

104. „Każda odnowa Kościoła z istoty swej polega na wzroście wierności jego powołaniu” (UR 6). W wypełnianiu swojej misji Kościół jest zatem wezwany do nieustannego nawracania się, które jest także „nawróceniem pastoralnym i misyjnym”, polegającym na odnowie mentalności, postaw, praktyk i struktur, aby być coraz bardziej wiernym swojemu powołaniu [131]. Mentalność kościelna ukształtowana przez świadomość synodalną z radością przyjmuje i sprzyja łasce, na mocy której wszyscy Ochrzczeni są uzdolnieni i wezwani do bycia uczniami misyjnymi. Wielkim wyzwaniem dla duszpasterskiego nawrócenia, które z niego wynika dla życia dzisiejszego Kościoła, jest zintensyfikowanie wzajemnej współpracy wszystkich w ewangelizacyjnym świadectwie, wychodząc od darów i ról każdego, bez klerykalizacji świeckich i sekularyzacji duchownych, unikając za każdym razem pokusy „nadmiernego klerykalizmu, pozostawiającego ich [wiernych świeckich] na marginesie decyzji” [132].

105. Nawrócenie pastoralne w celu urzeczywistnienia synodalności wymaga przewyciężenia pewnych paradygmatów, często jeszcze obecnych w kulturze kościelnej, ponieważ wyrażają one rozumienie Kościoła nieodnowione przez eklezjologię komunii. Należą do nich: koncentracja odpowiedzialności za misję w posłudze duszpasterzy; niewystarczające docenienie życia konsekrowanego i darów charyzmatycznych; brak docenienia specyficznego i profesjonalnego wkładu, w zakresie ich kompetencji, wiernych świeckich a wśród nich kobiet.

106. W perspektywie komunii i realizacji synodalności można wskazać pewne fundamentalne wytyczne dla działań duszpasterskich:

- a. aktywizacja, poczynając od Kościoła partykularnego i na wszystkich poziomach, krążenia między posługą duszpasterzy, uczestnictwem i współodpowiedzialnością świeckich, impulsami płynącymi z darów charyzmatycznych zgodnie z dynamiczną wymianą między „jednym”, „niektórymi” i „wszystkimi”;
- b. integracja pomiędzy praktyką kolegalności pasterzy a synodalnością przeżywaną przez cały Lud Boży jako wyraz komunii między Kościołami partykularnymi w Kościele powszechnym;

- c. sprawowanie Piotrowej posługi jedności i kierowania Kościołem powszechnym przez biskupa Rzymu w komunii ze wszystkimi Kościołami partykularnymi, w synergii z kolegialną posługą biskupów i synodalną drogą Ludu Bożego;
- d. otwartość Kościoła katolickiego na inne Kościoły i Wspólnoty kościelne w nieodwracalnym zobowiązaniu do wspólnego dążenia ku pełnej jedności w pojednanej różnorodności poszczególnych tradycji;
- e. diakonia społeczna i konstruktywny dialog z mężczyznami i kobietami różnych wyznań i przekonań religijnych w celu wspólnej tworzenia kultury spotkania.

4.2. Duchowość komunii i formacja do życia synodalnego

107. Etos Kościoła, Ludu Bożego, zwołanego przez Ojca i kierowanego przez Ducha Świętego, by stać się w Chrystusie „sakramentem, czyli znakiem i narzędziem wewnętrznego zjednoczenia z Bogiem i jedności całego rodzaju ludzkiego” [133], wylania się i karmi osobistym nawróceniem na duchowość komunii [134]. Wszyscy członkowie Kościoła są wezwani do przyjęcia jej jako daru i zobowiązania Ducha Świętego, które należy realizować w uległości wobec jego poruszeń, aby wychowywać się do przeżywania w komunii łaski otrzymanej we chrzcie i doprowadzonej do pełni w Eucharystii: paschalne przejście od „ja” rozumianego w sposób indywidualistyczny do eklezjalnego „my”, gdzie każde „ja”, przyobleczone w Chrystusa (por. Ga 3, 27), żyje i kroczy wraz z braćmi i siostrami jako odpowiedzialny i aktywny podmiot jednej i tej samej misji Ludu Bożego.

Stąd potrzeba, aby Kościół stał się „domem i szkołą komunii” [135]. Bez nawrócenia serca i umysłu, bez ascetycznej formacji do przyjmowania i słuchania siebie nawzajem, zewnętrzne narzędzia komunii byłyby mało przydatne, a nawet mogłyby się zamienić w zwyczajne maski bez serca i twarzy. „Jeśli zatem mądre prawodawstwo, ustanawiając ścisłe reguły współdziałania uwypukla hierarchiczną strukturę Kościoła oraz zabezpiecza przed pokusą samowoli i bezpodstawnymi żądaniami, to duchowość komunii ożywia właściwą sobie treścią formę instytucjonalną, zalecając postawę zaufania i otwartości, która respektuje w pełni godność i odpowiedzialność każdego członka Ludu Bożego” [136].

108. Te same cnoty wymagane do przeżywania i dojrzewania *sensus fidei*, którym obdarzeni są wszyscy wierzący, wymagane są do wprowadzenia go w życie na drodze synodalnej. Jest to niezbędny punkt w formacji w duchu synodalnym, ponieważ żyjemy w środowisku kulturowym, w którym wymagania Ewangelii, a także cnoty ludzkie często nie są przedmiotem uznania i odpowiedniej edukacji [137].

Wśród tych wartości należy wspomnieć: uczestnictwo w życiu Kościoła skoncentrowane na Eucharystii i sakramencie pojednania; ćwiczenie się w słuchaniu Słowa Bożego, aby wejść z nim w dialog i wprowadzić je w życie; przyłgnięcie do nauczania Magisterium na temat wiary i moralności; świadomość bycia dla siebie nawzajem członkami jako Ciało Chrystusa i bycia posłanymi do naszych braci, poczynawszy od najbiedniejszych i najbardziej wykluczonych.

Chodzi o zachowania które streszczają się w formule *sentire cum Ecclesia*: to „myśleć, czuć i odbierać w harmonii z Kościołem”, które „jednoczy (...) wszystkich członków Ludu Bożego w ich pielgrzymiej drodze” i jest „kluczem do ich „«podążania razem»” [138]. Konkretnie chodzi o uczynienie z duchowości komunii „zasady wychowawczej wszędzie tam, gdzie kształtuje się człowiek i chrześcijanin, gdzie formują się szafarze ołtarza, duszpasterze i osoby konsekrowane, gdzie powstają rodziny i wspólnoty” [139].

109. Synaksa eucharystyczna jest źródłem i paradygmatem duchowości komunii. W niej wyrażone są specyficzne elementy życia chrześcijańskiego które mają kształtować *affectus sinodalis*.

- a. Inwokacja Trójcy Świętej. Zgromadzenie eucharystyczne rozpoczyna się od wezwania Trójcy Świętej. Zwołany przez Ojca, na mocy Eucharystii Kościół staje się przez wylanie Ducha Świętego żywym sakramentem Chrystusa: „Bo gdzie są dwaj albo trzej zebrani w imię moje, tam jestem pośród nich” (Mt 18, 20). Jedność Trójcy Przenajświętszej w komunii trzech Osób Boskich objawia się we wspólnocie chrześcijańskiej powołanej do życia „w prawdzie i miłości” [140], przez korzystanie z odpowiednich darów i charyzmatów otrzymanych od Ducha Świętego, dla wspólnego dobra.
- b. Pojednanie. Synaksa eucharystyczna sprzyja komunii poprzez pojednanie z Bogiem i z braćmi. *Confessio peccati* wysławia miłosierną miłość Ojca i wyraża wolę wyraża wolę niepodążania drogą podziału spowodowanego przez grzech, ale drogą jedności: „Jeśli więc przyniesiesz dar swój przed ołtarz i tam wspomnisz, że brat twój ma coś przeciw tobie, zostaw tam dar swój przed ołtarzem, a najpierw idź i pojednaj się z bratem swoim! Potem przyjdź i dar swój ofiaruj!” (Mt 5, 23-24). Wydarzenia synodalne zawierają w sobie uznanie własnych słabości i prośbę o wzajemne przebaczenie. Pojednanie jest sposobem przeżywania nowej ewangelizacji.
- c. Słuchanie Słowa Bożego. W zgromadzeniu eucharystycznym słucha się Słowa, aby przyjąć jego przesłanie i rzucić światło na drogę. Uczymy się wsłuchiwać w głos Boga poprzez rozważanie Pisma Świętego, zwłaszcza Ewangelii, sprawowanie sakramentów, zwłaszcza Eucharystii, przyjmowanie naszych braci i sióstr, zwłaszcza ubogich. Kto sprawuje posługę duszpasterską i jest powołany do łamania chleba Słowa razem z Chlebem Eucharystycznym, musi znać swoją wspólnotę, aby przekazać jej orędzie Boże w czasie i miejscu, w którym żyje. Dialogiczna struktura liturgii eucharystycznej jest paradygmatem rozeznania wspólnotowego: zanim uczniowie będą słuchać siebie nawzajem, muszą słuchać Słowa.
- d. Komunia. Eucharystia „tworzy komunię i wychowuje do komunii” [141] z Bogiem i braćmi. Zrodzona przez Chrystusa za pośrednictwem Ducha Świętego, komunია jest udziałem mężczyzn i kobiet, którzy mając tę samą godność osób ochrzczonych, otrzymują od Ojca i odpowiedzialnie realizują różne powołania - wynikające z chrztu, bierzmowania, święceń i szczególnych darów Ducha Świętego - aby stworzyć z wielu członków jedno Ciało. Bogata i swobodna spójność tej wielości w jedności jest tym, co powinno być uruchomione w wydarzeniach synodalnych.
- e. Misja. *Ite, missa est*. Komunია, która dokonuje się dzięki Eucharystii, przynagła do podjęcia misji. Ci, którzy uczestniczą w Ciele Chrystusa są wezwani do dzielenia się z wszystkimi jego radosnym doświadczeniem. Każde wydarzenie synodalne nakłania Kościół do opuszczenia obozu (por. Hbr 13, 13), aby nieść Chrystusa ludziom, którzy czekają na Jego zbawienie. Święty Augustyn stwierdza, że musimy mieć „jednego ducha i jedno serce skierowane ku Bogu” [142]. Jedność wspólnoty nie jest prawdziwa bez tego wewnętrznego *télos*, który prowadzi ją drogami czasu ku eschatologicznemu celowi, jakim jest „Bóg wszystkim we wszystkich” (por. 1 Kor 15, 28). Zawsze należy zadawać sobie pytanie: jak możemy być naprawdę Kościołem synodalnym, jeśli nie żyjemy jako „wychodzący” ku wszystkim, aby razem iść do Boga?

4.3 Słuchanie i dialog dla wspólnego rozeznania

110. Życie synodalne Kościoła urzeczywistnia się poprzez skuteczną komunikację wiary, życia i zaangażowania misyjnego wszystkich jego członków. Wyraża się ono w *communio*

sanctorum, które żyje z modlitwy, karmi się sakramentami, rozkwita w miłości do siebie nawzajem i do wszystkich, wzrasta przez uczestnictwo w radościach i próbach Oblubienicy Chrystusa. Na drodze synodalnej komunikacja powinna wyrażać się poprzez wspólnotowe słuchanie Słowa Bożego, aby poznać „co mówi Duch do Kościołów” (Ap 2, 29). „Kościół synodalny to Kościół, który słucha... Lud wierny, kolegium biskupów, Biskup Rzymu: jeden wysłuchuje innych; a wszyscy wsłuchują się w Ducha Świętego” [143].

111. Dialog synodalny wymaga zarówno odwagi w mówieniu, jak i w słuchaniu. Nie chodzi o angażowanie się w dyskusję, w której jeden z mówców stara się pokonać innych lub przeciwstawia się ich poglądom za pomocą argumentów, które ranią, ale o wyrażenie tego, co wydaje się być wypowiedziane przez Ducha Świętego jako użyteczne dla wspólnotowego rozeznania i przyjęcie tego, co podpowiada ten sam Duch Święty przez innych ludzi dla wspólnego dobra (por. 1 Kor 12, 7).

Kryterium, które mówi, że „jedność przeważa nad konfliktem”, odnosi się w szczególności do prowadzenia dialogu, do zarządzania różnicami opinii i doświadczeń, do uczenia się stylu „tworzenia historii, środowiska życia, w którym konflikty, napięcia i różnice mogą tworzyć wieloraką jedność rodzącą nowe życie”, umożliwiając rozwój „komunii pośród różnic” [144]. Dialog daje bowiem możliwość zdobycia nowych perspektyw i nowych punktów widzenia, oświetlających dyskusję na dany temat.

Chodzi o „relacyjny sposób patrzenia na świat, które staje się poznaniem dzielonym z inną osobą, patrzeniem w perspektywie drugiego człowieka i wspólnym patrzeniu na wszystko” [145]. Dla bł. Pawła VI prawdziwym dialogiem jest komunikacja duchowa [146], która wymaga specyficznych postaw: miłości, szacunku, zaufania i roztropności [147] „w klimacie przyjaźni, a nawet więcej, służby” [148]. Prawda bowiem - jak podkreślał Benedykt XVI – to „*lógos*», który tworzy *«diálogos»*, a więc komunikację i komunie” [149].

112. Istotną postawą w dialogu synodalnym jest pokora, która sprzyja posłuszeństwu każdego [człowieka] woli Bożej i sobie nawzajem w Chrystusie [150].

Apostoł Paweł w Liście do Filipian wyjaśnia jej znaczenie i dynamikę w odniesieniu do życia w komunii: aby mieć „te same dążenia (*φρόνησις*): tę samą miłość (*ἀγάπη*) i wspólnego ducha, pragnąc tylko jednego” (2, 2). Św. Paweł krytykuje dwie pokusy, które osłabiają fundamenty życia wspólnoty: niewłaściwe współzawodnictwo (*ἐπιθεία*) i próżna chwała (*κενοδοξία*) (2, 3a). Zamiast tego trzeba mieć postawę pokory (*ταπεινοφροσύνη*): zarówno przez uważanie innych za lepszych od siebie, jak i przez stawianie wspólnego dobra i interesu na pierwszym miejscu (2, 3b-4). Paweł przywołuje w tym kontekście Tego, w którym przez wiarę jest się ukonstytuowanym jako wspólnota: „To dążenie niech was ożywia; ono też było w Chrystusie Jezusie” (2, 5). Dążenie (*φρόνησις*) uczniów musi być tym, co jest otrzymywane od Ojca dzięki trwaniu w Chrystusie. Kenoza Chrystusa (2, 7-10) jest radykalną formą Jego posłuszeństwa Ojcu, a dla uczniów jest wezwaniem do odczuwania, myślenia i rozeznawania wspólnie, z pokorą, woli Bożej w naśladowaniu Mistrza i Pana.

113. Praktyka rozeznawania znajduje się w centrum procesów i wydarzeń synodalnych. Tak było zawsze w życiu synodalnym Kościoła. Eklezjologia komunii oraz wynikająca z niej specyficzna duchowość i *praxis*, które z niej wypływają angażując cały Lud Boży w misję, sprawiają, że „dzisiaj bardziej niż kiedykolwiek konieczne jest (...)wychowanie do zasad i metod rozeznawania, nie tylko osobistego, ale i wspólnotowego” [151]. Jest to kwestia określenia i przejścia jako Kościół, poprzez teologiczną interpretację znaków czasu pod przewodnictwem Ducha Świętego, drogi, którą należy podążać w służbie eschatologicznego planu Boga urzeczywistnionego w Chrystusie [152], który chce być realizowany w każdym *kairós* historii [153]. Rozeznanie wspólnotowe pozwala odkryć wezwanie, które Bóg czyni słyszalnym w określonej sytuacji historycznej [154].

114. Rozeznawanie wspólnotowe zakłada uważne i odważne wsłuchiwanie się w „błagania Ducha” (por. Rz 8, 26), które przebijają się przez wołanie, wyraźne, a nawet nieme, które wychodzi od Ludu Bożego: „słuchania Boga, aż po usłyszenie z Nim krzyku ludu; słuchania ludu, aż po odkrycie w nim tego, do czego wzywa nas Bóg” [155]. Uczniowie Chrystusa muszą być „kontemplującymi Słowo, a także kontemplującymi lud” [156]. Rozeznawanie musi odbywać się w przestrzeni modlitwy, medytacji, refleksji i koniecznego studium, aby wsłuchać się w głos Ducha; poprzez szczery, spokojny i obiektywny dialog z braćmi i siostrami; przez zwrócenie uwagi na rzeczywiste doświadczenia i problemy każdej wspólnoty i każdej sytuacji; w wymianie darów i w zjednoczeniu wszystkich sił w celu budowania Ciała Chrystusowego i głoszenia Ewangelii; w tyglu oczyszczenia uczuć i myśli, który umożliwia zrozumienie woli Pana; w poszukiwaniu ewangelicznej wolności od wszelkich przeszkód, które mogłyby osłabić otwartość na Ducha.

4.4 Synodalność i droga ekumeniczna

115. Sobór Watykański II naucza, że Kościół katolicki, w którym trwa jeden i powszechny Kościół Chrystusa [157], rozpoznaje siebie zjednoczonym z wielu powodów ze wszystkimi ochrzczonymi [158] i że „Duch Chrystusa nie wzbrania się przecież posługiwać nimi (różnymi Kościołami i Wspólnotami kościelnymi) jako środkami zbawienia, których moc pochodzi z samej pełni łaski i prawdy, powierzonej Kościołowi katolickiemu” [159]. Stąd płynie zaangażowanie wiernych katolików do kroczenia razem z innymi chrześcijanami ku pełnej i widzialnej jedności w obecności Ukrzyżowanego i Zmartwychwstałego Pana: jedynie On jest w stanie uzdrowić rany zadane Jego Ciału na przestrzeni dziejów i pojednać darem Ducha różnice zgodnie z prawdą w miłości.

Zaangażowanie ekumeniczne opisuje drogę, która obejmuje cały Lud Boży i wzywa do nawrócenia serca i wzajemnej otwartości, aby zniszczyć mury nieufności, które od wieków dzieliły chrześcijan, aby odkryć, dzielić się i radować wieloma bogactwami, które jednoczą nas jako dary jednego Pana na mocy jedyne go chrztu: od modlitwy do słuchania Słowa i doświadczenia wzajemnej miłości w Chrystusie, od świadectwa danego Ewangelii do służby ubogim i wykluczonym, od zaangażowania na rzecz sprawiedliwego i solidarnego życia społecznego do zaangażowania na rzecz pokoju i dobra wspólnego.

116. Należy z radością zauważyć, że w naszych czasach dialog ekumeniczny doszedł do uznania synodalności za wymiar ukazujący naturę Kościoła, istotny dla jego jedności w różnorodności jego przejawów. Istnieje zbieżność z pojęciem Kościoła jako *koinonía*, która realizuje się w każdym Kościele lokalnym i w jego relacji z innymi Kościołami, poprzez specyficzne struktury i procesy synodalne.

W dialogu między Kościołem katolickim a Kościołem prawosławnym ostatni Dokument z Chieti stwierdza, że komunია kościelna, mająca swoje korzenie w Trójcy Świętej [160], rozwinęła w pierwszym tysiącleciu na Wschodzie i Zachodzie „struktury synodalne nierozzerwalnie związane z prymatem” [161], których dziedzictwo teologiczne i kanoniczne „stanowi niezbędny punkt odniesienia (...) dla uzdrowienia rany ich podziału na początku trzeciego tysiąclecia” [162].

Dokument Komisji Wiara i Ustrój Światowej Rady Kościołów, *Ku wspólnej wizji Kościoła* podkreśla, że „pod przewodnictwem Ducha Świętego, cały Kościół jest synodalny/ koncyliarny, na wszystkich poziomach życia kościelnego: lokalnym, regionalnym i powszechnym. Synodalność albo koncyliarność odzwierciedla tajemnicę trynitarnego życia Boga, a struktury Kościoła wyrażają ją w taki sposób, aby urzeczywistniać życie wspólnoty jako komunii” [163].

117. Konsensus co do tej wizji Kościoła pozwala nam skupić uwagę, ze spokojem i obiektywnie, na ważnych zagadnieniach teologicznych, które pozostają do rozwiązania. Na pierwszym miejscu pojawia się pytanie o relację między uczestnictwem w życiu synodalnym wszystkich ochrzczonych, w których Duch Chrystusa wzbudza i karmi *sensus fidei* i wynikającą z tego kompetencją i odpowiedzialnością w rozeznawaniu misji a autorytetem właściwym dla pasterzy, który wywodzi się ze specyficznego charyzmatu udzielanego sakramentalnie; po drugie, chodzi o interpretację komunii między Kościołami lokalnymi a Kościołem powszechnym, która wyraża się w komunii między ich Pasterzami a Biskupem Rzymu, z wyraźnym określeniem tego, co dotyczy uprawnionej wielości form wyrazu wiary w różnych kulturach oraz tego, co dotyczy jej odwiecznej tożsamości i jedności katolickiej. W tym kontekście realizacja życia synodalnego i pogłębienie jego znaczenia teologicznego stanowią wyzwanie i szansę o wielkim znaczeniu dla kontynuacji drogi ekumenicznej. To właśnie w horyzoncie synodalności, w twórczej wierności wobec *depositum fidei* i zgodnie z kryterium *hierarchia veritatum* [164], dokonuje się obiecująca „wymiana darów”, którymi możemy się wzajemnie ubogacać dążąc do jedności, jako pojednana harmonia niewyczerpanych bogactw misterium Chrystusa, odbijających się w pięknie oblicza Kościoła.

4.5. Synodalność i diakonia społeczna

118. Lud Boży kroczy przez dzieje, aby dzielić się ze wszystkimi zaczynem, solą i światłem Ewangelii. Z tego powodu „ewangelizacja zakłada również drogę dialogu” [165] w towarzystwie braci i siostr różnych religii, przekonań i kultur, którzy poszukują prawdy i angażują się w budowanie sprawiedliwości, aby otworzyć serca i umysły wszystkich, aby mogli rozpoznać obecność Chrystusa, który kroczy u naszego boku. Inicjatywy spotkania, dialogu i współpracy są uznawane za cenne etapy tej wspólnej pielgrzymki, a synodalna droga Ludu Bożego okazuje się być szkołą życia, w której nabywa się etosu niezbędnego do praktykowania dialogu ze wszystkimi bez irenizmu i kompromisów. Dziś więc, kiedy świadomość współzależności między narodami zobowiązuje nas do myślenia o świecie jako o wspólnym domu, Kościół jest wezwany do ukazywania, że katolickość, która go charakteryzuje, i synodalność, w której się wyraża, są zaczynem jedności w różnorodności i komunii w wolności. Jest to wkład o fundamentalnym znaczeniu, jaki życie i synodalne nawrócenie Ludu Bożego może wnieść w promowanie kultury spotkania i solidarności, szacunku i dialogu, włączenia i integracji, wdzięczności i bezinteresowności.

119. Życie synodalne Kościoła ukazuje się w szczególności jako diakonia promowania życia społecznego, gospodarczego i politycznego narodów pod znakiem sprawiedliwości, solidarności i pokoju. „Bóg w Chrystusie zbawia nie tylko pojedyncze osoby, ale również uzdrawia międzyludzkie stosunki społeczne” [166]. Praktyka dialogu oraz poszukiwanie wspólnych i skutecznych rozwiązań, w ramach których zobowiązujemy się do budowania pokoju i sprawiedliwości, są absolutnym priorytetem w sytuacji strukturalnego kryzysu procedur demokratycznego uczestnictwa i braku zaufania do jego zasad i wartości, które je inspirują, co grozi pójściem w kierunku autorytaryzmu i technokracji. W tym kontekście priorytetowym zobowiązaniem i kryterium wszelkiego działania społecznego Ludu Bożego jest imperatyw wsłuchiwania się w wołanie ubogich i wołanie ziemi [167], przypominając usilnie, przy określaniu wyborów i projektów społecznych, o uprzywilejowanym miejscu i roli ubogich, powszechnym przeznaczeniu dóbr, prymacie solidarności i trosce o wspólny dom.

PODSUMOWANIE

CHODZENIE RAZEM W PAREZJI DUCHA

120. „Wspólne wędrowanie - uczy papież Franciszek - jest konstytutywną drogą Kościoła; kodem, który pozwala interpretować rzeczywistość oczami i sercem Bożym; warunkiem naśladowania Pana Jezusa i bycia sługami życia w naszej zranionej epoce. Oddech i rytm synodu ujawniają, kim jesteśmy i dynamizm komunii, który ożywia nasze decyzje. Jedynie w ten sposób możemy prawdziwie odnowić nasze duszpasterstwo i dostosować je do misji Kościoła w dzisiejszym świecie; tylko w ten sposób możemy stawić czoła złożoności tego czasu, wdzięczni za przebytą drogę i zdeterminowani, by kontynuować ją z parezją” [168].

121. Parezja w Duchu, o którą proszony jest Lud Boży na drodze synodalnej, to zaufanie, szczerłość i odwaga, aby „wejść w rozległy horyzont Boga”, by głosić „że w świecie jest sakrament jedności (por. Konst. *Lumen gentium*, 1) i dlatego ludzkość nie jest przeznaczona na rozproszenie i zagubienie” [169]. Przeżyte i wytrwałe doświadczenie synodalności jest dla Ludu Bożego źródłem radości obiecanej przez Jezusa, zacznem nowego życia, punktem wyjścia dla nowego etapu zaangażowania misyjnego.

Maryja, Matka Boga i Kościoła, która „gromadziła uczniów, aby Go [Ducha Świętego] przyzywać (por. Dz 1, 14) i w ten sposób uczyniła możliwą misyjną eksplozję, jaka się dokonała w dniu Pięćdziesiątnicy” [170], niech towarzyszy synodalnej pielgrzymce Ludu Bożego, wskazując cel i ucząc pięknego, czulego i mocnego stylu tego nowego etapu ewangelizacji.

Przypisy

- [1] Francesco, *Discorso in occasione della Commemorazione del 50.mo Anniversario dell'Istituzione del Sinodo dei Vescovi*, 17 ottobre 2015: AAS 107 (2015) 1139.
- Franciszek, «Synodalność» konstytutywnym wymiarem Kościoła. 7 X 2015 - Przemówienie Papieża Franciszka podczas uroczystości upamiętniającej 50. rocznicę ustanowienia Synodu Biskupów, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/franciszek_i/przemowienia/synodalnosc_17102015.html
- [2] Tamże.
- [3] Por. G. Lampe *A Patristic Greek Lexicon*, Oxford, Clarendon Press, 1968, 1334-1335.
- [4] «Ἐκκλησία συνόδου ἐστὶν ὄνομα» (*Exp. in Psalm.*, 149, 1: PG 55, 493); por. Franciszek, *Discorso in occasione della Commemorazione del 50.mo Anniversario dell'Istituzione del Sinodo dei Vescovi*, AAS 107 (2015), 1142.
- [5] Por. Sobór Watykański II, Konstytucja dogmatyczna o objawieniu Bożym *Dei Verbum* 1; Konstytucja dogmatyczna o świętej liturgii *Sacrosanctum Concilium* 1.
- [6] Kodeks Prawa Kanonicznego kan. 439 par. 1; kan. 440 par. 1.
- [7] Kodeks Prawa Kanonicznego kan. 337 par. 1.
- [8] Kodeks Prawa Kanonicznego kan. 342.
- [9] Kodeks Prawa Kanonicznego kan. 460.
- [10] W Kodeksie Kanonów Kościołów Wschodnich (*Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium* 1990) mowa jest z jednej strony o Soborze ekumenicznym (CCEO kan. 50), z drugiej zaś o Synodzie Biskupów (CCEO kan. 46 par. 1), a także o Synodzie Biskupów Kościoła patriarchalnego (CCEO kan. 102), Synodzie Biskupów Kościołów arcybiskupów większych (CCEO kan. 152), Synodzie metropolitalnym (CCEO kan. 133 par. 2) i Stałym synodzie Kurii patriarchalnej (CCEO kan. 114 par. 1).
- [11] Por. Kongregacja Nauki Wiary, List do Biskupów Kościoła katolickiego o niektórych aspektach Kościoła pojętego jako Komunia, *Communio notio* (28.05.1992) nr 1, gdzie odwołując się do Soboru Watykańskiego II (por. *Lumen gentium* 4,8,13-15,18,21, 24-25; *Dei Verbum* 10; *Gaudium et spes* 32; *Unitatis redintegratio* 2-4, 14-15, 17-19, 22) i do *Relatio finalis* II Nadzwyczajnego Zgromadzenia Biskupów z 1985 roku (por. II,C,1) czytamy: «Pojęcie komunii (*koinonia*), które pojawiło się już w dokumentach Soboru Watykańskiego II, bardzo dobrze wyraża głębię Misterium Kościoła i może odegrać kluczową rolę w odnowionej eklezjologii katolickiej».
- [12] Por. Sobór Watykański II, Konstytucja dogmatyczna o Kościele *Lumen gentium*, 21 listopada 1964, 1.
- [13] Por. św. Jan Paweł II, List apostolski na zakończenie Wielkiego Jubileuszu Roku 2000 *Novo millennio ineunte*, 6 stycznia 2001, 44: AAS 93 (2001) 298.
- [14] Franciszek, *Discorso in occasione della Commemorazione del 50.mo anniversario dell'Istituzione del Sinodo dei Vescovi*, 17 ottobre 2015: AAS 107 (2015) 1141.
- [15] Por. Międzynarodowa Komisja Teologiczna, *Sensus fidei w życiu Kościoła* (2014), 91.
- [16] Por. Franciszek, Adhortacja apostolska *Evangelii gaudium*, 24 listopada 2013, 120: AAS 105 (2013) 1070.
- [17] Ignacy z Antiochii, *Ad Ephesios*, IX, 2; F.X. Funk (ed.), *Patres apostolici*, I, Tübingen, 1901, s. 220.
- [18] Ignacy z Antiochii, *Ad Smyrnaeos*, VIII,1-2 (Funk, I, s. 282); *Ad Ephesios*, V, 1 (Funk, I, s. 216); III, 1 (s. 216); *Ad Trallianos*, IX, 1 (Funk, I, s. 250).
- [19] Ignacy z Antiochii, *Ad Ephesios*, IV (Funk, I, s. 216).
- [20] Ignacy z Antiochii, *Ad Trallianos*, III, 1 (Funk, I, s. 244).
- [21] Didaché, IX, 4; Funk, I, s. 22. Praktyka ta została w późniejszym okresie w pewien sposób zinstytucjonalizowana, por. Ignacy z Antiochii, *Ad Smyrnaeos*, VIII, 1-2 (Funk, I, s. 282); Cyprian, *Epistula* 69, 5 (CSEL III, 2; s. 720); *De catholicae ecclesiae unitate*, 23 (CSEL III, 1; s. 230-231); Jan Chryzostom, *In Ioannem homiliae*. 46 (PG 59, 260); Augustyn, *Sermo* 272 (PL 38, 1247 nn.).
- [22] Cyprian, *Epistula*, 14, 4 (CSEL III, 2; s. 512).
- [23] Cyprian, *De catholicae ecclesiae unitate*, 5 (CSEL III, 1; s. 214).
- [24] *Conciliorum Oecumenicorum Decreta*, Bologna 2002, s. 8-9.
- [25] *Conciliorum Oecumenicorum Decreta*, Bologna 2002, s. 32.
- [26] *Conciliorum Oecumenicorum Decreta*, Bologna 2002, s. 99-100.
- [27] Kanony apostolskie (Mansi, *Sacrorum Conciliorum nova et amplissima collectio* I, 35).
- [28] Por. już w II wieku, Ignacy z Antiochii, *Ad Romanos*, IV, 3 (Funk, I, s. 256-258); Ireneusz, *Adversus haereses*, III, 3,2 (SCh 211, s. 32).
- [29] Por. Klemens Rzymski, *1 Clementis*, V, 4-5 (Funk, I, s. 104-106).
- [30] Por. Synod w Sardyce (343), kan. 3 i 5, DH 133-134.
- [31] Por. Sobor ekumeniczny w Nicei II, DH 602.
- [32] W Afryce istniała praktyka Senatu Rzymskiego i *Concilia municipalia* (por. np. Synod w Kartaginie w roku 256). W Italii stosowano metody wypracowane w zarządzaniu cesarstwem (por. Synod w Akwilei w roku 381). W królestwie Wizygotów a następnie Franków organizacja synodów odzwierciedlała ówczesną praktykę państwową (por. *Ordo de celebrando Concilio* z VII wieku).

- [33] Na temat obecności świeckich na synodach lokalnych por. Orygenes, *Dialogus cum Heraclius*, IV, 24 (SCh 67; s. 62); na temat synodów lokalnych w Afryce Północnej por. Cyprian, *Epistula* 17, 3 (CSEL III, 2; s. 522); *Epistula* 19, 2 (CSEL III, 2; s. 525-526); *Epistula* 30, 5 (CSEL III, 2; s. 552-553). O Synodzie w Kartaginie z roku 256 czytamy «*praesente etiam plebis maxima parte*» (*Sententiae episcoporum numero LXXXVII*, CSEL III, 1; s. 435-436). *Epistula* 17, 3 dowodzi, że Cyprian pragnie podjąć decyzję w zgodzie z całym *plebs*, uznając jednocześnie szczególną wartość konsensusu z *coepiscopi*.
- [34] Klasztory zakonów żebraczych są zorganizowane w prowincje i podporządkowane Przełożonemu generalnemu którego jurysdykcja rozciąga się na wszystkich członków zakonu. Poza tym przełożeni zakonu – generalny, prowincjalni i poszczególnych klasztorów – są wybierani przez przedstawicieli zakonu na określony czas i są wspomagani w sprawowaniu władzy przez Kapitułę lub Radę.
- [35] Sobór Watykański I, Konstytucja dogmatyczna *De Ecclesia Christi*, *Pastor aeternus*, DH 3059. Por. Sobór Watykański II, Konstytucja dogmatyczna *Lumen gentium*, 18.
- [36] Sobór Watykański I, Konstytucja dogmatyczna *Pastor aeternus*, DH 3074 Sobór Watykański II, Konstytucja dogmatyczna *Lumen gentium*, 25.
- [37] «To, co zostaje wykluczone – wyjaśnia dokument MKT, *Sensus fidei w życiu Kościoła* nr 40 - to teoria, że taka definicja wymagałaby uprzedniej lub następczej zgody jako warunku bycia obowiązującą».
- [38] Bł. Pius IX, Encyklika *Ubiprimum nullis* (1849), n. 6.
- [39] Pius XII, Encyklika *Deiparae Virginis Mariae*, AAS 42 (1950), 782-783.
- [40] Międzynarodowa Komisja Teologiczna, *Sensus fidei w życiu Kościoła* (2014), 41.
- [41] Bł. Paweł VI, List apostolski w formie Motu proprio *Apostolica sollicitudo*, 15 września 1965: AAS 57 (1965), 776.
- [42] Św. Jan Paweł II, List apostolski *Novo millennio ineunte*, 6 stycznia 2001, 44; AAS 93 (2001), 298
- [43] Benedykt XVI, *Homilia podczas Mszy św. Inaugurującej V Konferencję Generalną Episkopatu Ameryki Łacińskiej i Karaibów*, Aparecida, 13 maja 2007, AAS 99 (2007), 435: «Oto „metoda”, jakiej używamy w Kościele (...). Nie jest to wyłącznie sprawa procedury; jest to odzwierciedlenie samej istoty Kościoła, tajemnica jedności z Chrystusem w Duchu Świętym (...). „Duch Święty i my”».
- [44] Sobór Watykański II, Konstytucja dogmatyczna *Lumen gentium*, 2-4; Sobór Watykański II, Dekret o działalności misyjnej Kościoła *Ad gentes*, 7 grudnia 1965, 2-4.
- [45] Sobór Watykański II, Konstytucja dogmatyczna *Lumen gentium*, 51; Konstytucja dogmatyczna *Dei Verbum*, 2; Konstytucja *Sacrosanctum Concilium*, 6.
- [46] Por. Sobór Watykański II, Konstytucja dogmatyczna *Lumen gentium*, 4, 8, 13-15, 18, 21, 24-25; Konstytucja dogmatyczna *Dei Verbum*, 10; Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym *Gaudium et spes*, 7 grudnia 1965, 32; Dekret o ekumenizmie *Unitatis redintegratio*, 21 listopada 1964, 2-4, 14-15, 17-18, 22.
- [47] Sobór Watykański II, Konstytucja duszpasterska *Gaudium et spes*, 24.
- [48] Katechizm Kościoła Katolickiego (KKK) 750.
- [49] Sobór Watykański II, Konstytucja dogmatyczna *Lumen gentium*, 49.
- [50] Tamże, 39-42.
- [51] Tamże, 4, 12b; por. Kongregacja Nauki Wiary, List do biskupów Kościoła katolickiego *Iuvenescit Ecclesia*, 15 maja 2016, 12-18.
- [52] *Ogólne wprowadzenie do Mszału Rzymskiego*, 16.
- [53] por. Sobór Watykański II, Konstytucja *Sacrosanctum Concilium*, 10, 14.
- [54] J. Ratzinger, *Le funzioni sinodali della Chiesa: l'importanza della comunione tra i Vescovi*, „*L'Osservatore Romano*”, 24 stycznia 1996, 4.
- [55] Por. Tomasz z Akwinu, *Summa Theologiae* I, 2; III, prol.
- [56] Por. św. Jan Paweł II, Encyklika *Redemptor hominis*, 7-14.
- [57] Por. Międzynarodowa Komisja Teologiczna, *Wybrane zagadnienia z eklezjologii* (1985), II.
- [58] Por. Wincenty z Lerynu, *Commonitorium* II, 5; CCSL 64, 25-26, s. 149.
- [59] Sobór Watykański II, Dekret *Ad gentes*, 2.
- [60] Bł. Paweł VI, Adhortacja apostolska *Evangelii Nuntiandi*, 8 grudnia 1975, 14, AAS 68 (1976) 13.
- [61] Sobór Watykański II, Dekret *Ad gentes*, 35.
- [62] Sobór Watykański II, Konstytucja dogmatyczna *Lumen gentium*, 10.
- [63] Tamże, 12, 32.
- [64] Por. KKK 783-786.
- [65] Sobór Watykański II, Konstytucja dogmatyczna *Lumen gentium*, 12a.
- [66] Franciszek, Adhortacja apostolska *Evangelii Gaudium*, 119, AAS CV (2013) 1069-1070.
- [67] Międzynarodowa Komisja Teologiczna, *Sensus fidei w życiu Kościoła* (2014), 90.
- [68] Franciszek, *Discorso in Commemorazione del 50.mo Anniversario dell'istituzione del Sinodo dei Vescovi*, AAS 107 (2015) 1139, 1141-1142.

- [69] Bł. Paweł VI, Adhortacja apostolska *Evangelii Nuntiandi*, 62, AAS 68 (1976) 52; por. Kongregacja Nauki Wiary, List do Biskupów Kościoła katolickiego o niektórych aspektach Kościoła pojętego jako Komunia, *Communio notio*, rozdział II.
- [70] Sobór Watykański II, Konstytucja dogmatyczna *Lumen gentium*, 13c.
- [71] Tamże, 23.
- [72] Tamże, 13c.
- [73] KKK 857.
- [74] Sobór Watykański II, Konstytucja dogmatyczna *Lumen gentium*, 19.
- [75] Tamże, 21.
- [76] Tamże, 22a: «Jak z ustanowienia Pańskiego święty Piotr i reszta Apostołów stanowią jedno Kolegium apostoelskie, w podobny sposób (*pari ratione*) Biskup Rzymski, następca Piotra, i biskupi, następcy Apostołów, pozostają we wzajemnej łączności».
- [77] Tamże, 23a.
- [78] Por. Sobór Watykański II, Konstytucja dogmatyczna *Dei Verbum*, 10.
- [79] Tamże, 8.
- [80] Dokument Międzynarodowej Komisji Teologicznej, *Sensus fidei w życiu Kościoła*, (2014), Kraków 2015, nr 122.
- [81] Por. F. Coccopalmerio, *La "consultività" del Consiglio pastorale parrocchiale e del Consiglio per gli affari economici della parrocchia*, w: „Quaderni di Diritto ecclesiale”, 1 (1988) 60-65.
- [82] KPK stanowi, że kiedy jest konieczne, by Przełożony uzyskał zgodę lub musiał zasięgać rady *Collegium* lub *Coetus*, powinien dokonać tego zgodnie z prawem (kan. 127 § 1; kan. 166; por. kan. 166-173). Aby decyzja została podjęta w sposób ważny, musi zasięgnąć rady wszystkich (kan. 127 § 1).
- [83] Sobór Watykański II, Konstytucja dogmatyczna *Lumen gentium*, 27.
- [84] Franciszek, Adhortacja apostolska *Evangelii gaudium*, 126, AAS 105 (2013) 1073.
- [85] Tamże, 102.
- [86] Sobór Watykański II, Konstytucja dogmatyczna *Lumen gentium*, 4, 12; por. Kongregacja Nauki Wiary, List *Iuvenescit Ecclesia*, 10.
- [87] Por. Sobór Watykański II, Konstytucja dogmatyczna *Dei Verbum*, 8.
- [88] Międzynarodowa Komisja Teologiczna, *Teologia dzisiaj: perspektywy, zasady, kryteria* (2012), 45.
- [89] Franciszek, *Discorso in Commemorazione del 50.mo Anniversario dell'istituzione del Sinodo dei Vescovi*, AAS 107 (2015), 1143.
- [90] Sobór Watykański II, Konstytucja *Sacrosanctum Concilium*, 41; por. Dekret *Christus Dominus*, 11.
- [91] Franciszek, *Discorso in Commemorazione del 50.mo Anniversario dell'istituzione del Sinodo dei Vescovi*, AAS 107 (2015) 1143.
- [92] Por. KPK kan. 460-468; CCEO, kan. 235-243. W tradycji wschodniej termin „synod” oznacza zgromadzenia biskupów; por. Kongregacja Biskupów - Kongregacja Ewangelizacji Ludów, *Instrukcja o synodach diecezjalnych* (1977); Kongregacja Biskupów, Dyrektorium o pasterskiej posłudze Biskupów *Apostolorum Successores* (2004), 166-176.
- [93] Kongregacja do spraw Biskupów, Dyrektorium o pasterskiej posłudze Biskupów *Apostolorum Successores* (2004), Kielce 2005, s. 187, nr 166.
- [94] Tamże.
- [95] Por. Sobór Watykański II, Dekret *Christus Dominus*, 11b.
- [96] Por. tamże, 27.
- [97] Sobór Watykański II, Dekret *Presbyterorum ordinis*, 7.
- [98] Por. św. Jan Paweł II, Adhortacja apostolska *Christifideles laici*, 30 grudnia 1988, 25, AAS 81 (1989) 437.
- [99] *Libro del Sinodo della Diocesi di Roma – secondo Sinodo Diocesano*, 1993, s. 102.
- [100] por. św. Jan Paweł II, Adhortacja apostolska *Christifideles laici*, 27, AAS 81 (1989) 441.
- [101] Sobór Watykański II, Konstytucja dogmatyczna *Lumen gentium*, 23c; Dekret *Christus Dominus*, 36.
- [102] Św. Jan Paweł II, List apostolski *Novo millennio ineunte*, 29, AAS 93 (2001) 285-286.
- [103] Franciszek, Adhortacja apostolska *Evangelii Gaudium*, 69, AAS 105 (2013) 1049.
- [104] «Należy przywrócić apelację do Stolicy Metropolitalnej, gdyż to zadanie jako głowy prowincji kościelnej, utrwalone przez wieki, jest wymownym znakiem synodalności w Kościele» (Franciszek, Motu proprio *Mitis Iudex Dominus Iesus*, Podstawowe założenia, V: AAS 107 [2015] 960). W Katolickich Kościołach rytu wschodniego instytucja metropolii przejawia się na dwa sposoby: jako Prowincja w ramach Kościoła patriarchalnego i jako Kościół metropolitalny *sui iuris* (por. CCEO, kanony 133-139 i 155-173); *ius se regendi* Kościołów metropolitalnych jest specyficzną cechą synodalności i może być bodźcem dla całego Kościoła (por. UR 16; OE 3 i 5).
- [105] Kościół łaciński jest wymieniony w kan. 322 CCEO. Chodzi zatem o szeroką formę synodalności międzyrytualnej.

- [106] Franciszek, *Discorso in Commemorazione del 50.mo Anniversario dell'istituzione del Sinodo dei Vescovi*, AAS 107 (2015), 1143.
- [107] Kodeks Prawa Kanonicznego z 1917 roku przewidywał zwoływanie Synodu prowincjalnego przynajmniej raz na 20 lat (kan. 283); aktualny podpowiada, by zwoływać go «ilekroć - zdaniem większości biskupów diecezjalnych prowincji - wyda się to pożyteczne» (kan. 440).
- [108] Św. Jan Paweł II, Adhortacja posynodalna o biskupie słudze Ewangelii Jezusa Chrystusa dla nadziei świata *Pastores gregis*, 16 października 2003, 62.
- [109] Por. KPK kan. 753 i kan. 445. Na temat Synodów partykularnych: kanony 439-446.
- [110] Por. Sobór Watykański II, Konstytucja dogmatyczna *Lumen gentium* 23; Konstytucja *Sacrosanctum Concilium*, 37-38; Dekret *Christus Dominus*, 36, 39.
- [111] Por. Franciszek, Adhortacja apostolska *Evangelii Gaudium*, 32, AAS 105 (2013) 1033-1034.
- [112] Por. Sobór Watykański II, Konstytucja dogmatyczna *Lumen gentium*, 23; Dekret *Orientalium ecclesiarum*, 7-9.
- [113] Sobór Watykański II, Konstytucja dogmatyczna *Lumen gentium*, 23.
- [114] Por. Francesco, *Discorso ai partecipanti del V Convegno Nazionale della Chiesa Italiana*, AAS 107 (2015) 1286; https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/franciszek_i/przemowienia/kongres_kosciola_10112015.html.
- [115] CCEO, kan. 28.
- [116] Św. Jan Paweł II, List apostolski *Novo millennio ineunte*, 40, AAS 93 (2001) 295.
- [117] Sobór Watykański II, Dekret *Ad gentes*, 22.
- [118] Franciszek, *Discorso in Commemorazione del 50.mo Anniversario dell'istituzione del Sinodo dei Vescovi*, AAS 107 (2015), 1144.
- [119] Sobór Watykański II, Konstytucja dogmatyczna *Lumen gentium*, 22.
- [120] Por. tamże, I, 18.
- [121] Por. tamże, 25; Dekret *Christus Dominus*, 4; KPK kan. 337 § 1.
- [122] Sobór Watykański II, Konstytucja dogmatyczna *Lumen gentium*, 23a.
- [123] Bł. Paweł VI, List apostolski *Motu proprio Apostolica sollicitudo*, I e Ib, AAS 57 (1965) 776; por. Sobór Watykański II, Dekret *Christus Dominus*, 5; KPK kan. 342-348.
- [124] Sobór Watykański II, Dekret *Christus Dominus*, 5.
- [125] Franciszek, *Discorso in Commemorazione del 50.mo Anniversario dell'istituzione del Sinodo dei Vescovi*, AAS 107 (2015) 1143.
- [126] Tamże, 1140.
- [127] KPK kan. 337 § 3.
- [128] «Powszechność posługi Kurii pochodzi zatem i wypływa z katolickiego charakteru Posługi Piotrowej» i wyraża jej «primat diakonalny» (Franciszek, *Discorso nella presentazione degli auguri natalizi della Curia romana*, 21 grudnia 2017).
- [129] Sobór Watykański II, Dekret *Christus Dominus*, 10.
- [130] Sobór Watykański II, Dekret *Unitatis redintegratio*, 6.
- [131] Por. Franciszek, Adhortacja apostolska *Evangelii Gaudium*, 25-33, AAS 105 (2013), 1030-1034; V Konferencja Ogólna Episkopatu Ameryki Łacińskiej i Karaibów, *Aparecida. Dokument końcowy. Jesteśmy uczniami i misjonarzami Chrystusa, aby nasze narody miały w Nim życie*, Gubin 2014, 365-372.
- [132] Franciszek, Adhortacja apostolska *Evangelii Gaudium*, 102, AAS 105 (2013) 1062-1063.
- [133] Sobór Watykański II, Konstytucja dogmatyczna *Lumen gentium*, 1. «W swej pielgrzymce przez świat Kościół, jeden i święty, odczuwa nieustanne napięcie, często bolesne, które każe mu dążyć do rzeczywistej jedności (...). Sobór Watykański II uwydatnił, bardziej może niż kiedykolwiek w przeszłości, ten wymiar Kościoła jako tajemnicy i komunii»: *Congregazione per gli Istituti di Vita Consacrata e le Società di Vita Apostolica, La vita fraterna in comunità "Congregavit nos in unum Christi amor"*, 2 febbraio 1994, 9; Kongregacja Instytutów Życia Konsekrowanego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego, „*Congregavit nos in unum Christi amor*”. *Instrukcja o życiu braterskim we wspólnocie*.
- [134] Por. św. Jan Paweł II, List apostolski *Novo millennio ineunte*, 43, AAS 93 (2001) 297.
- [135] Tamże.
- [136] Tamże, 45.
- [137] Por. Franciszek, Adhortacja apostolska *Evangelii gaudium*, 64 i 77, AAS 105 (2013) 1047, 1052.
- [138] Międzynarodowa Komisja Teologiczna, *Sensus fidei w życiu Kościoła*, (2014), 90.
- [139] Św. Jan Paweł II, List apostolski *Novo millennio ineunte*, 43, AAS 93 (2001) 297.
- [140] Por. Sobór Watykański II, Konstytucja duszpasterska *Gaudium et spes*, 24.
- [141] Św. Jan Paweł II, Encyklika *Ecclesia de Eucharistia*, 17 kwietnia 2003, 40, AAS 95 (2003) 460.
- [142] Augustyn z Hippony, *Regola*, I, 3, PL 32, 1378.

- [143] Franciszek, Franciszek, *Discorso in Commemorazione del 50 Anniversario dell'istituzione del Sinodo dei Vescovi*, AAS 107 (2015), 1140.
- [144] Franciszek, Adhortacja apostolska *Evangelii Gaudium*, 228, AAS 105 (2013) 1113.
- [145] Franciszek, Encyklika *Lumen fidei*, 29 czerwca 2013, 27, AAS 105 (2013) 571.
- [146] Bł. Paweł VI, Encyklika *Ecclesiam suam*, 6 sierpnia 1964, 83, AAS 56 (1964) 644.
- [147] Tamże, 83-85.
- [148] Tamże, 90 (W polskim tłumaczeniu encykliki Pawła VI *Ecclesiam suam* chodzi o zdanie z paragrafu nr 87 które brzmi: „Najodpowiedniejszy bowiem klimat dla dialogu stwarza zarówno przyjaźń, jak i okazywanie szacunku”).
- [149] Benedykt XVI, Encyklika *Caritas in Veritate*, 29 czerwca 2009, 4, AAS 101 (2009) 643.
- [150] Por. Benedykt z Nursji, *Regula*, 72,6.
- [151] Św. Jan Paweł II, *Convegno ecclesiale di Palermo 1995*, przytoczone w Nocie duszpasterskiej Konferencji Episkopatu Włoch *Con il dono della carità dentro la storia*, 1996, n. 32.
- [152] Por. Sobór Watykański II, Konstytucja dogmatyczna *Dei Verbum*, 4.
- [153] Por. Sobór Watykański II, Konstytucja duszpasterska *Gaudium et spes*, 4, 11.
- [154] Por. Św. Jan Paweł II, Adhortacja posynodalna *Pastores dabo vobis*, 25 marca 1992, 10, AAS 82 (1992), 672.
- [155] Franciszek, *Discorso in Commemorazione del 50 Anniversario dell'istituzione del Sinodo dei Vescovi*, AAS 107 (2015) 1141.
- [156] Por. Franciszek, Adhortacja apostolska *Evangelii Gaudium*, 154, AAS 105 (2013) 1084.
- [157] Por. Sobór Watykański II, Konstytucja dogmatyczna *Lumen gentium*, 8.
- [158] Por. tamże, 15.
- [159] Sobór Watykański II, Dekret *Unitatis redintegratio*, 3.
- [160] Por. Joint International Commission for Theological Dialogue between the Roman Catholic Church And the Orthodox Church, *Synodality and Primacy during the First Millenium: towards a common understanding in service to the unity of the Church*, Chieti, 21 września 2016, 1.
- [161] Tamże, 20.
- [162] Tamże, 21.
- [163] Commissione Fede e Costituzione del Consiglio Ecumenico delle Chiese, *La Chiesa: verso una visione comune* (2013) 53.
- [164] Por. Sobór Watykański II, Dekret *Unitatis redintegratio*, 11c.
- [165] Franciszek, Adhortacja apostolska *Evangelii Gaudium*, 238, AAS 105 (2013) 1116.
- [166] Papieska Rada Iustitia et Pax, *Kompendium nauki społecznej Kościoła*, 2 kwietnia 2004, 52; por. Franciszek, Adhortacja apostolska *Evangelii gaudium*, 178, AAS 105 (2013) 1094.
- [167] Por. Franciszek, Encyklika *Laudato si*, 24 maja 2015, 49, AAS 107 (2015) 866.
- [168] Franciszek, *Saluto all'apertura dei lavori della 70ma Assemblea generale della Conferenza Episcopale Italiana*, Roma 22 maja 2017.
- [169] Franciszek, *Discorso alla Congregazione per i Vescovi*, 27 lutego 2014.
- [170] Franciszek, Adhortacja apostolska *Evangelii gaudium*, 284, AAS 105 (2013) 1134.